Josip Marijan

ISSN 0353-295X (Tisak) 1849-0344 (Online)
Radovi - Zavod za hrvatsku povijest
Vol. 57, br. 1, Zagreb 2025.

UDK: 912.43(497.521.6)"15/18"(091)
Prethodno priopćenje
Primljeno: 1. 6. 2025.
Prihvaćeno: 1. 11. 2025.
DOI: 10.17234/RadoviZHP.57.12

Današnje Turopolje na novovjekovnim kartama

Stare karte mogu biti zanimljivi izvori i svjedočanstva u prošlosti pojedinih zemalja, regija i mjesta. Turopolje je jedna od mnogih hrvatskih povijesnih mikroregija kroz čiju se prošlost mogu vidjeti različite promjene u političkom, društvenom i ekološkom životu područja. Stare karte pružaju brojne mogućnosti u prikazu promjena i razvoja Turopolja kao zasebnog područja. Prisutnost na kartografskim izvorima započinje u 16. st. pojavom pojedinih lokaliteta, ali i samog imena Turopolja. S razvojem kartografije karte postaju detaljnije što dovodi do povećanja količine informacija. Karte tako prikazuju geografske i društvene promjene koje su se zbivale na području Turopolja u ranom novom vijeku i 19 st. Kroz analizu karata domaćih i stranih kartografa i institucija unutar zbirke Hrvatskog državnog arhiva i Nacionalne i sveučilišne knjižnice te pojedinih internetskih izvora (Arcanum maps i Europeana) autor donosi nove spoznaje o prošlosti Turopolja.

Uvod

Turopolje je jedna od specifičnih kulturnih i povijesnih mikroregija Hrvatske. Od svog imena koje duguje sada već izumrlom govedu Tur[1], preko niza geografskih promjena i povijesnih specifičnosti do turopoljskog plemstva čija je plemićka općina zaslužna za današnji naziv povijesne mikroregije, koja doduše zauzima veći prostor od onoga koje je pokrivala sama Plemenita Općina Turopoljska (POT), Turopolje je povijesno bogata i geografski raznovrsna mikroregija. O njezinu prikazu na kartama nema samostalnog djela, ali tema Turopolja na povijesnim kartama dodirnuta je u dva navrata. Temu je kratko prošao Milan Šenoa u poglavlju „Zemljopis i narodopis" djela Emilija Laszowskog *Plemenita općina Turopolje, Svezak 1, zemljopis, narodopis i povjesni pregled*.[2] Posebno poglavlje o kartografiji Turopolja također je napisano u *Turopoljskom leksikonu*.[3]

[1] Ovo je najprihvaćenije tumačenje imena. Izneseno u LASZOWSKI 1910: 35–38. Novije izdanje mogućih tumačenja nudi: FUERST-BJELIŠ et al. 2021: 584.

[2] Milan ŠENOA, „Zemljopis i narodopis" u: LASZOWSKI 1910: 7–10.

[3] RICHTER-NOVOSEL 2021: 277–278.

Karakteristike starih karata

U ranom novom vijeku nastaju temelji moderne kartografije kao znanosti. Napušta se srednjovjekovna samostanska kartografija koja teži biblijskim motivima. Razvija se kartografija kao znanstvena disciplina.[4] Za današnji hrvatski prostor najvažnije su habsburška kartografija, osmanska kartografija i mletačka kartografija. Osmanska kartografija uglavnom se služila pisanim dokumentima bez kartografskih priloga poput deftera, opisa razgraničenja i sličnog. Kartografskoj uporabi okreću se tek nakon mira u Srijemskim Karlovcima, ali većinu karata prevode od europskih autora.[5] Habsburška i mletačka kartografija ostaju vezane uglavnom uz vlastite prostore, pogotovo tijekom 16. i 17. stoljeća.[6] Kao takva za Turopolje i njegove prikaze u ranom novom vijeku najvažnija je habsburška kartografija uz samostalna djela pojedinih hrvatskih autora od kojih je najistaknutiji Stjepan Glavač (1627 – 1680). Uz navedene kartografije čije su potrebe za kartiranjem proizlazile iz primarno vojnih i državnih potreba prisutne su i vodeće svjetske kartografije poput: nizozemske, francuske i drugih karata izrađenih u Italiji.[7] Njemačka kartografija također zauzima posebno mjesto u prikazu hrvatskih zemalja na starim kartama s autorima poput Janusa Bussemachera (1577 – 1616) i Sebastiana Münstera (1488 – 1552).

S razvojem kartografije mijenjaju se prioriteti kartiranja. Jedna od glavnih karakteristika ranonovovjekovnih karata je fortifikacijska sposobnost naselja i političko stanje na terenu.[8] Na kartama su prikazani ojkonimi koji su utvrđeni neovisno o njihovoj veličini, a uz utvrde često još nailazimo na horonime i regionime s njihovim granicama te pojedine hidronime. Prometnice na starim kartama uglavnom nailazimo od 18. st.[9] U 18. st. i 19. st. karte postaju sve preciznije i točnije, a u novovjekovnoj povijesti Hrvatske najvažnije su sustavne kartografske izmjere Habsburške Monarhije. Izmjere su imale svoj geografski ključ po kojem je svaka boja imala točno određenu funkciju u prikazu stvarnog svijeta. Oranice su označene bljedosivom bojom, šume sivkastozelenom bojom i/ili stablima, vrtovi zelenom bojom, vinogradi tamnožutom/oker bojom, livade i pašnjaci svjetlozelenom bojom, a močvare plavkastozelenom bojom. Karte također prikazuju visinu reljefa metodom šrafa ili crtica. Prometnice su vlastitom debljinom označavale važnost, a označavani su zemljani putevi smeđom bojom i popločani

4 SLUKAN ALTIĆ 2003: 84–94.

5 SLUKAN ALTIĆ 2003: 106–112.

6 SLUKAN ALTIĆ 2003: 94–106.

7 SLUKAN ALTIĆ 2003: 112–116.

8 SLUKAN ALTIĆ 2003: 42–43.

9 SLUKAN ALTIĆ 2003: 45–51.

putevi crvenom bojom. Crvena boja također označava naselja. U slučaju gradova i većih mjesta to su veće površine u crvenoj boji dok su u manjim naseljima sve kuće posebno označene.[10]

Uz navedene osobine starih karata postoje i problemi promjene granica koje obuhvaćaju određeni horonimi. Tako, na primjer, pojam Dalmacije nije jednak tijekom povijesti. Tijekom vlasti Dalmata obuhvaća područje između rijeka Krke i Neretve te Jadranskog mora s nejasnim istočnim granicama, a nakon rimske vlasti postaje rimska provincija koja obuhvaća veliki dio današnje Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Crne Gore i dijelove Kosova i Srbije. U srednjem vijeku obuhvaća priobalje od Cresa do Kotora i/ili Ulcinja ovisno o povijesnom trenutku te u rani novi vijek ulazi s relativno identičnim granicama. Mlečani su proširili vlasti u unutrašnjost nakon niza ratova s Osmanlijama, a područje habsburške Kraljevine Dalmacije je pojam Dalmacije kakav mi danas prihvaćamo kao takav.[11]

Granice Turopolja također su bile sklone promjenama. Definicija imena izvorno označava nizinski dio Turopolja od sela Gornji i Donji Čehi te Male Mlake do Lekeničkog potoka.[12] Preko naziva POT (Plemenita općina Turopolje) ono počinje označavati političko područje plemenite općine, to jest već navedeni nizinski predio i sjeverozapadno područje Vukomeričkih gorica (sudčije/sučije: Bukovčak, Cerovski Vrh, Cvetković Brdo, Dragonožec, Dubranec, Gustelnica, Prvonožina i Vukomerić). Razlika između dvaju geografskih dijelova Turopolja uočljiva je u političkoj podjeli POT na „Pole“ i „Vrvlje“. Ostatak Vukomeričkih gorica u novom vijeku pripadao je Pokupskom i Kravarskom vlastelinstvu, a Turopoljcima je poznat pod nazivom „Breški“.[13] Ovakva podjela doprinijela je i različitim nazivima za Vukomeričke gorice. Na području Kravarskog Vukomeričke gorice također su nazivane Kravarskim Goricama.[14] Pod potonjim imenom na kartama Stjepana Glavača i Giacoma Cantellija iz 17. st. označeno je područje Kravarskog vlastelinstva koje također može upućivati na to ime Vukomeričkih gorica.[15] Imena su nastala ovisno o vezi ljudi s prostorom. Stanovnici Kravarskog u novom vijeku

[10] SLUKAN ALTIĆ 2003: 177–185.

[11] O općim promjenama pojma (makro)regije Dalmacija nema zasebnog pregleda već niz radova koji se bave tom temom. Kao izrazito kratke preglede može se ponuditi uvod knjige: *Južno Hrvatsko primorje, Geografija SR Hrvatske* 1974: 5–9. Ili članak: MIROŠEVIĆ 2014: 7–10.

[12] ALERIĆ 1999: 20–23.

[13] *Turopoljski leksikon*. 2021. „Vrhovlje“: 655.

[14] ALERIĆ 1999: 22–23.

[15] *Regni Sclavoniae et Croatiae descriptio*, zemljopisnu kartu izradio je Stjepan Glavač 1673. godine. Mjerilo karte je približno 1 : 250 000. Veličina joj je 83 × 81 cm, presavijena na 23 × 32 cm. Izvornik se čuva u Valvasorovoj zbirci Nadbiskupije zagrebačke.
Parte della Schiavonia, overo Slavonia, zemljopisnu kartu izradio je Giacomo Cantelli 1690. godine. Mjerilo karte je približno 1 : 460 000.Veličina joj je 54 × 41 cm. Izvornik se čuva u NSK.

Slika 1. Današnje područje mikroregije Turopolje sa pojedinim naseljima (autorov rad preko Scribble Mapsa)

slabo su vezani uz Turopolje, a pogotovo uz ostatak Vukomeričkih gorica. Stoga je naziv Kravarske Gorice logičniji za uporabu na prostoru nekadašnjeg Kravarskog vlastelinstva čije je Kravarsko bilo središte. Kao takvo, Kravarsko je i izvan današnjeg područja Turopolja bilo mnogo prepoznatljivije zbog čega nailazimo na ovaj naziv na kartama. Turopoljski je naziv također nastao prema prepoznatljivosti jer je selo Vukomerić kao sudčija POT-a prosječnom Turopoljcu bilo mnogo značajnije od Kravarskoga. Pojam Turopolja proširiti će se u 19. st. ukidanjem vlastelinstava (1848) i nastankom kotara Velika Gorica (prije 1861) pod čiji su sastav ušla nekadašnja vlastelinstva Kravarsko, Novigrad i Želin.[16] Širenju imena doprinijela je i crkvena uprava s već ranije osnovanim turopoljskim arhiđakonatom (1770). Pokupsko će 1945. biti priključeno kotaru Velika Gorica, a zbog gospodarske povezanosti s Velikom Goricom Pokupsko se smatra dijelom Turopolja.[17]

Današnje Turopolje obuhvaća područje grada Velike Gorice, općine Orle, općine Pokupsko i općine Kravarsko u Zagrebačkoj županiji te općine Lekenik u Sisačko-moslavačkoj županiji.[18] Uz sve navedene općine i grad danas se smatra kako

16 DUBRAVICA 2021b: 430–435.

17 DUBRAVICA 2021b: 433.

18 Prihvaćeni opseg Turopolja po FUERST-BJELIŠ et al. 2021: 585; Turopolje. Dodatno mogu poslužiti radovi: KLEMENČIĆ 2021b: 141–151; FÜRST-BJELIŠ 1998: 83–89.

Turopolju još pripadaju pojedina naselja u sklopu grada Zagreba južno od Save koja su povijesno pripadala POT-u i tradicionalno su vezana uz Turopolje.[19] Turopolje se sastoji od tri geografske sastavnice. Na sjeveru, istoku i u sredini prostire se nizinski dio u kojemu su smještena najveća naselja. Jugozapadni brdski dio koji obuhvaća Vukomeričke gorice zvan je i jugoistočni močvarni dio Turopoljskog luga.[20] Uz današnji pojam valja napomenuti i povijesne odrednice. POT nije pokrivao cijelo današnje područje Turopolja već primarno nizinski dio s dijelom Vukomeričkih gorica i Turopoljskog luga. U današnjem položaju Turopolja nalaze se i područja nekadašnjih vlastelinstava Novigrad, Želin/Želingrad, Pokupsko i Kravarsko.[21]

Šenoin pregled Turopolja na kartama

Povijesni pregled Turopolja na kartama u kratkim crticama pokušao je dati Milan Šenoa (1869 – 1961), sin Augusta Šenoe (1838 – 1881) u djelu Emilija Laszowskog (1868 – 1949) *Plemenita općina Turopolje, Svezak 1*.[22] Njegov pregled sastoji se od osam karata kojih se autor površno dotaknuo. Šenoa je karte navodio imenom autora, nazivom karte i godinom nastanka. Osam korištenih karta su: *Hungariae descriptio*[23], *Illyricum*[24], *Sclavonia, Croatia, Bosna cum Dalmatiae parte*[25], *Nouvelle Carte du Royaume Dalmatie etc*[26], *Tabula ducatus Carnioliae*[27], *Das Konigreich Bosnien*[28], *Charte von Croatien*[29] i *Mappa dioecesis*

[19] Brezovica, Buzin, Gornji i Donji Čehi, Donji i Gornji Dragonožec, Havidić Selo, Hrašće Turopoljsko, Hrelić, Jakuševec, Lipnica, Mala Mlaka, Odra, Odranski Obrež, Strmec, Sveta Klara, Gornji i Donji Trupci te Veliko Polje.

[20] FÜRST-BJELIŠ 1998: 85.

[21] FUERST-BJELIŠ et al. 2021: 587–590.

[22] LASZOWSKI 1910: 7–10.

[23] *Hungariae descriptio*, zemljopisnu kartu je izradio Wolfgang Lazius 1573. godine. Mjerilo karte je 1 : 800 000. Veličina joj je 49 × 32 cm. Izvornik se čuva u NSK.

[24] *Illyricum*, zemljopisnu kartu izradio je Iohannes Sambucus 1572. godine. Mjerilo karte je približno 1 : 700 000. Veličina joj je 49 × 32 cm. Izvornik se čuva u NSK.

[25] Najsličnija karta, no nema Lomnice kako Šenoa tvrdi: *Sclavonia, Croatia, Bosnia cum Dalmatiae parte*, zemljopisnu kartu izradio je Gerardus Mercator u drugoj polovici 16. st. Mjerilo karte je približno 1 : 980 000. Veličina joj je 46 × 36 cm. Izvornik se čuva u NSK.

[26] *Nouvelle carte du Royaume de Dalmacie divise en ses comtes*, zemljopisnu kartu izradio je Guillaume Delisle uz pomoć Vincenza Marie Coronellija, Jeana Baptistea Nolina, Giovannia Giacoma de Rossija krajem 17. st. i početkom 18. st. Mjerilo karte je približno 1 : 1 350 000. Veličina joj je 48 × 59 cm. Izvornik se čuva u NSK.

[27] *Tabula Ducatus Carnioliae, Vindorum Marchia et Histriae ex mente*, zemljopisnu kartu izradio je Janez Vajkard Valvasor uz pomoć Johanna Baptista Homanna krajem 17. st. Mjerilo karte je približno 1 : 500 000. Veličina joj je 58 × 49 cm na listu 69 × 59 cm. Izvornik se čuva u NSK.

[28] *Das Koenigreich Bosnien und die Herzegovina*, zemljopisnu kartu izradio je Ludwig Andreas von Khevenhüller-Frankenburg uz pomoć Maximiliana Šimeka, Franza Müllera i Franza Antona Schraembla 1788. godine. Mjerilo karte je približno 1 : 500 000. Veličina joj je (2 ×) 54 × 69 cm, sastavljena 108 × 69 cm. Izvornik se čuva u NSK.

Zagrabiensis.[30] Od osam karata tri se ne podudaraju ni sa kakvim postojećim podacima, što dovodi do sljedeća tri problema (Tablica 1.).[31] Prvi je problem karta Wolfganga Laziusa (1514 – 1565) iz 1556. koju Šenoa naziva *Hungariae Chorografia*. Ova karta iz 1556. postoji, ali pod imenom *Hungariae descriptio*, a objavljena je također kasnije u atlasu Abrahama Orteliusa (1527 − 1598).[32] Uz Laziusovu kartu problem predstavlja i karta *Sclavonia, Croatia, Bosna cum Dalmatiae parte*. Veliko pitanje nalazi se iza imena autora, P. Schenk je gotovo sigurno Peter Schenk stariji (1660 – 1711), ali problem postavlja P. Valck. Obitelj Valck bila je poznata nizozemska kartografska obitelj. Dva člana obitelji koja su surađivala sa Schenkom bila su Gerhard Valck (1652 – 1726) i Leonard Valck (1675 – 1755), ali u prošlosti nama nije poznat nitko s imenom na P iz te obitelji. Također, problem je što postoje karte s istim imenom koje su nastale ranije u stoljeću, ali u njihovoj izradi nije sudjelovao nitko iz obitelji Valck, a ni Peter Schenk stariji. Treća pogreška nalazi se u godini izdanja karte *Charte von Croatien* koja nije izdana 1809. već 1803, što je zasigurno tipfeler.[33]

U Šenoinu tumačenju karata moramo biti oprezni jer Šenoa uglavnom traži naselja koja su mu bila poznata ili koja su spadala pod POT. U vezi s tim potrebno je naglasiti da su mu Pokupsko, Želin i Novigrad često iz ovih razloga ispadali iz vida tijekom istraživanja. Na karti *Illyricum* iz 1572. Šenoa je dobro primijetio iskrivljeno ime Lukavca kao „Zukhauaz“, no u pitanje dolazi naziv „Vrowyna flu.“ koji se nalazi ispod označenog kaštela i potoka. Šenoa točno tvrdi da je naziv iskrivljen, ali donekle griješi kada tvrdi da je u pitanju potok Lomnica, premda bi po nastavku „flu.“ i položaju potoka Lomnice to imalo smisla. Iskrivljeni naziv se zasigurno odnosi na Vukovinu u kojoj se u to vrijeme nalazi kaštel obitelji Alapić.[34] Dok je dodatak „flu.“ najvjerojatnije slučajna greška koja se trebala odnositi na potok Lomnicu koja nije upisana.

[29] *Charte von Kroatien*, zemljopisnu kartu izradio je Karl Joseph Kipferling uz pomoć Franza Müllera 1803. godine. Mjerilo karte je približno 1 : 500 000. Veličina joj je 80 × 48 cm. Izvornik se čuva u NSK.

[30] *Mappa Dioecesis Zagrabiensis*, zemljopisnu kartu izradio je Josip Seman uz pomoć Ferenca Karacsa 1822. godine. Mjerilo karte je 1 : 37 100. Veličina joj je (9 ×) 62 × 48 cm, ukupno 183 × 125 cm. Izvornik se čuva u NSK.

[31] U tablici 1. nalazi se popis iskorištenih karata po Šenoinim navodima.

[32] SLUKAN ALTIĆ 2003: 100.

[33] Koji su razlozi ovih grešaka teško je reći, ali najvjerojatnije su mu se pojedine pogreške pojavile iz nepažnje. Šenoa je bio profesor geografije, a ne povijesti pa se i sam vjerojatno nije dovoljno osvrtao na takve elemente istraživanja. Uz to treba navesti da kartografska građa tada nije bila ni približno sređena i uređena kao danas, ali niti tako lako dostupna.

[34] LATINČIĆ I REGAN 2021: 34–37.

Sačuvani izvori – mogućnosti i nedostatci

S ciljem prikaza pregleda Turopolja na kartama novog vijeka i korištenjem istih izvora u rekonstrukciji turopoljskog reljefa i njegovih promjena u 19. st. korištene su dvije najveće kartografske zbirke na tlu Hrvatske. Prva je kartografska zbirka Nacionalne i sveučilišne knjižnice (NSK) koja sadrži široki raspon karata od 16. st. do danas.[35] U zbirci se nalazi veliki broj karata, a većina karata korištenih u ovom radu čuva se u sklopu zbirki: *Zbirka Novak* i *Zbirka Stare karte*. Glavni problem kod korištenja karata je pitanje vremena njihovog nastanka. Naime, originali karata nastali su mnogo prije nego karte u zbirci. Kako su tiskare i bakrorezi koji su izrađivali karte prodavani tako su iste karte izrađivane i prodavane dugo nakon nastanka originala. Tako je, na primjer, karta Gerharda Mercatora *Sclavonia, Croatia, Bosnia cum Dalmatiae parte* originalno izdana 1589. u atlasu *Italiae, Sclavoniae, et Graeciae tabule geographice*. Ista karta u kartografskoj zbirci NSK izdana je oko 1630. godine (više od 35 godina nakon Mercatorove smrti).[36] Isti problem prisutan je kod mnogih drugih karata zbog čega valja biti oprezan tijekom opisivanja vremena nastanka.

Kartografska zbirka HDA ne sadrži toliko velik raspon karata (pogotovo ne za Turopolje), ali su karte ove zbirke češće detaljnije i specijaliziranije.[37] Ovamo pripadaju karte habsburških izmjera i katastara (za Turopolje je najvažnija 2. katastarska ili franciskanska izmjera) koje su svojom preciznošću i količinom informacija jedan od najvažnijih kartografskih izvora za hrvatsku prošlost. Same karte i katastri habsburških izmjera mogu se naći i na internetu, to jest na projektu *Arcanum maps*.[38] U projektu sudjeluje HDA s mnogim drugim europskim, ali i američkim ustanovama, a cilj projekta je digitalizacija karata 19. st. U HDA-u se, također, uz franciskanski katastar mogu naći zapisani razni dodaci koji sadrže različite oblike informacija poput: zapisnika omeđivanja, upisnika čestica, zapisnika računanja površina, katastarskih planova (prisutni na Arcanumu), popisa površina po kulturama, poljskih prednacrta i/ili prikaza dioba čestica. Nisu svi podaci sačuvani za svako naselje i za 19. st., a oni postojeći lako mogu poslužiti raznim analizama.[39]

U ovom radu korištene su 33 karte od kraja 16. st. do početka 19. st., a uz ove karte dodane su i karte triju habsburških izmjera (18. st. – 19. st.) te franciskanski katastar. Korištene su karte koje prikazuju što veću detaljnost u prikazu Turopolja.

---

35 Digitalna kartografska građa.

36 *Sclavonia, Croatia, Bosnia cum Dalmatiae parte*, zemljopisnu kartu izradio je Gerardus Mercator vjerojatno sredinom 16. st. Mjerilo karte je približno 1 : 1 000 000. Veličina joj je 47 × 38 cm. Izvornik se čuva u NSK; MERCATOR 1589: *Sclavonia, Croatia, Bosnia, cum Dalmatiae parte*.

37 SLUKAN 1998: 121–122.

38 Provinz Kroatien (1783–1784) - First Military Survey; Croatia (1865–1869) - Second military survey of the Habsburg Empire; Habsburg Empire (1869-1887) - Third Military Survey (1:25000); Habsburg Empire - Cadastral maps (XIX. century).

39 HR-HDA-1421, Arhiv mapa za Hrvatsku i Slavoniju.

Za 18. st. i 19. st. primarno su korištene habsburške izmjere zbog svoje detaljnosti i preciznosti u prikazu stvarnog stanja u vremenu svog nastanka. Usporedbom triju izmjera mogu se prikazati promjene na području današnjeg Turopolja.

Povijesni pregled Turopolja na novovjekovnim kartama

Područje Turopolja slabo je prikazano na kartama prve polovice 16. st. Sve do 1566. nema prikaza ojkonima POT-a. Najraniji prikazivani današnji turopoljski ojkonim je Pokupsko („Pokupsky“) na kartama Augustina Hirschvogela (1503 – 1553) i Sebastiana Münstera sredinom 15. st.[40] Najstariji sačuvani prikaz ojkonima POT-a nalazi se na Angielinijevoj karti iz 1566. godine.[41] Od utvrda u POT-u pojavljuju se Lukavec, Vukovina i Brezovica. Na današnjem području Turopolja javljaju se gotovo konstantno kartografski prikazivano Pokupsko i po prvi puta utvrde obitelji Erdödy Novigrad i Želin. Većina kartografskih djela nastalih u 16. st. na kojima se može naći Turopolje ili njegovi ojkonimi pripada nizozemskoj ili njemačkoj kartografiji. Već navedena Sambukova karta iz 1572. i karta Janusa Bussemachera[42] iz 1592. jedine su detaljnije karte nakon Angielinijeve i prije 1593. Sambukova karta sadrži sve jednake ojkonime s potpuno jednakim nazivima, ali prvi puta se javlja naziv rijeke Odre. S druge strane Bussmacherova karta ne sadrži Lukavec te je ime Brezovice iskrivljeno u „Mesouvitza“ i Vukovine u „Vugkouina“.

Ovdje valja navesti i karte Gerharda (Gerardusa) Mercatora (1512 – 1594) koje nastaju tijekom 16. st. U kartografskoj zbirci NSK prisutno je nekoliko Mercatorovih karata, a za područje Turopolja najvažnija je karta *Sclavonia, Croatia, Bosnia cum Dalmatiae parte*, originalno objavljena u atlasu *Italiae, Sclavoniae, et Graeciae* iz 1589.[43] Na ovoj karti prvi puta susrećemo ojkonim Kravarsko („Krauarßchkho“). Ovo

[40] Karte Hirschvogela: *Schlavoniae, Croatiae, Carniae, Istriae Bosniae finitimarumque regionum nova descriptio*, zemljopisnu kartu izradio je Augustin Hirschvogel 1573. godine. Mjerilo karte je upitno. Veličina joj je 46 × 34 cm. Izvornik se čuva u NSK. *Ilirici seu Sclavoniae continentis Croatiam, Carniam, Istriam, Bosniam, eisquae conterminas provincias, recens ac emedatus typus*, zemljopisnu kartu izradio je Augustin Hirschvogel uz pomoć Cornelisa de Jodea 1578. godine. Mjerilo karte je približno 1 : 560 000. Veličina joj je 52 × 30 cm. Izvornik se čuva u NSK. Münsterova karta: *Sclauonia oder Windisch Marck, Bossen, Crabaten*, zemljopisnu kartu izradio je Sebastian Münster oko 1580. godine. Mjerilo karte je približno 1 : 1 000 000. Veličina joj je 31 × 36 cm. Izvornik se čuva u NSK.

[41] *Croatia et Sclavonia*, zemljopisnu kartu izradio je Natale Angielini sredinom 16. st. Mjerilo karte je približno 1 : 400 000. Veličina joj je 74 × 52 cm. Izvornik se čuva u Österreichischen Nationalbibliothek.

[42] *Sclavonia Croatia, Bosnia & Dalmatiae pars maior*, zemljopisnu kartu izradio je Matthias Quad von Kinckelbach uz pomoć Janusa Bussemachera 1592. godine. Mjerilo karte je približno 1 : 1 730 000. Veličina joj je 19 × 27 cm. Izvornik se čuva u NSK.

[43] *Sclavonia, Croatia, Bosnia cum Dalmatiae parte*, zemljopisnu kartu izradio je Gerardus Mercator uz prepravke Willema Jansza Blaeua oko 1630. godine. Mjerilo karte je približno 1 : 1 000 000. Veličina joj je 47 × 38 cm. Izvornik se čuva u NSK; MERCATOR 1589: karta 17.

Slika 2. Uvećani isječak s prikazom Turopolja na karti Natalea Angielinija (Angielini 1500–1599: Croatia et Sclavonia. Ručno crtana karta u boji, dimenzija 74 × 52 cm, mjerilo ca. 1 : 400 000, AB 165 KAR MAG, Österreichische Nationalbibliothek https://data.onb.ac.at/rep/100100BE [posjet 5. 5. 2025.])

pobija pretpostavku da je utvrda podignuta između 1592. i 1596. pa se može zaključiti da je podignuta prije 1589.[44] Uz ovu kartu u zbirci NSK nalazi se identična karta (ima manje ojkonima od prijašnje karte) i istog imena iz djela *Atlas Sive Cosmographicae Meditationes de Fabrica Mundi et Fabricati Figura*, objavljenog oko godinu dana poslije Mercatorove smrti 1595.[45] Zbog vrijednosti Mercatorovih karata one su često tiskane i nakon njegove smrti, pogotovo tijekom prve polovice 17. st.[46]

Pobjedom habsburških snaga kod Siska 1593. raste zanimanje za vijesti na granici habsburških zemalja i Osmanskog Carstva. O pobjedi kod Siska često se pisalo, a kartografska djela počinju pratiti ovaj događaj.[47] Oko 1593. nastaju karte Johanna Siebmachera[48] (1561 – 1612) i Corneliusa de Judeisa (1571 – 1600).[49]

---

44 LATINČIĆ I REGAN 2021: 14.

45 *Sclavonia, Croatia, Bosnia cum Dalmatiae parte*, zemljopisnu kartu izradio je Gerardus Mercator uz prepravke Jodocusa Hondiusa i Johannesa Janssoniusa oko 1620. godine. Mjerilo karte je približno 1 : 2 500 000. Veličina joj je 19 × 14 cm. Izvornik se čuva u NSK.

46 U kartografskoj zbirci NSK nalazi se desetak Mercatorovih karata, većina je izdana u prvoj polovici 17. st., iako su originali nastali ranije.

47 MARKOVIĆ 1993: 146.

48 *Croatia cum finitimis locis uersus Turcarum ditionem*, zemljopisnu kartu izradio je Matthias Quad von Kinckelbach uz pomoć Janusa Bussemachera 1593. godine. Mjerilo karte je približno 1 : 1 730 000. Veličina joj je 28 × 20 cm. Izvornik se čuva u NSK.

49 *Croatiae [et] circumiacentiu[m] Regionu[m] versus Turcam nova delineatio*, zemljopisnu kartu izradio je Cornelis de Jode 1593. godine. Mjerilo karte je približno 1 : 700 000. Veličina joj je 40 × 33 cm. Izvornik se čuva u NSK.

Ove su karte prve karte na kojima se spominje Turopolje. Na objema se kartama Turopolje nalazi pod nazivom Duropolia/Dvropolia, što je tipfeler do kojega je najvjerojatnije došlo tijekom prijenosa informacija gdje se prilikom izgovora „t“ preoblikovalo u „d“. Osim prikaza karata većih razlika u toponimima nema. Od mjesta POT-a prikazana je samo Vukovina („Bucobina“). Prisutna su i već gotovo konstantna sjedišta susjednih vlastelinstava Novigrad („Noui/Novi“), Želin („Zelin“) i Pokupsko („Pokupski“). Nakon ovih karata pojam Turopolja nije zabilježen na sačuvanim kartama sve do 1669.

Sve do Glavačeve karte iz 1673. nema većeg broja karata koje su važne za Turopolje. Među poznatijim kartografima za ovu je temu značajan francuski kartograf Nicolas Sanson (1600 – 1667). Sanson je napravio nekoliko karata koje prikazuju područje Hrvatske, ali samo karta iz 1663.[50] detaljnije pokazuje Turopolje. Karte ne sadrže novitete naspram već starijih Mercatorovih karata. Uz Sansonove karte zanimljiva je i karta Ioannesa Blaeua (1596 – 1673) iz 1669. koja je načinjena uz pomoć Ivana Luciusa Lučića.[51] Na karti nema niti jednog turopoljskog ojkonima, ali zato nailazimo na naziv Turopolja („Turouo“).

Karta Stjepana Glavača (1627 – 1680) iz 1673. od presudne je važnosti za hrvatsku povijest i kartografiju, ali, naravno, i Turopolje.[52] Karta rađena u upitnom omjeru, sjenčanjem i mjernom jedinicom hrvatske milje prikazuje hrvatsko povijesno pravo.[53] Glavačeva karta najdetaljniji je prikaz današnjeg područja Hrvatske u 17. st. Karta sadrži i legendu naselja, kao i njihove važnosti. Na karti prvi puta susrećemo velik broj naselja POT-a (Tablica 2.) i današnjeg Turopolja poput Ščitarjeva, Lomnice, Male Mlake, Pešćenice itd.[54] Na području današnjeg Turopolja upisana su dva regionima: „Turoplie“ koje označava samo nizinsko područje uz Savu i „Krauartko“ na području Vukomeričkih gorica, što bi moglo upućivati i na vlastelinstvo i na drugi već navedeni

[50] *Partie meridionalle du R.me de Hongrie*, zemljopisnu kartu izradio je Nicolas Sanson 1664. godine. Mjerilo karte je približno 1 : 360 000. Veličina joj je 37 × 57 cm. Izvornik se čuva u NSK.

[51] *Illyricum Hodiernum, quod scriptores communiter Sclavoniam...*, zemljopisnu kartu izradio je Ioannes Blaeu uz pomoć Ivana Lučića 1669. godine. Mjerilo karte je približno 1 : 1 200 000. Veličina joj je 52 × 44 cm. Izvornik se čuva u NSK.

[52] *Nova hactenus editarum ... regni Sclavoniae et Croatiae ... descriptio*, zemljopisnu kartu izradio je Stjepan Glavač uz kasniji pronalazak i prilagodbe Miroslava Vanina. Mjerilo karte je približno 1 : 250 000. Veličina joj je 83 × 81 cm, presavijena na 23 × 32 cm. Izvornik se čuva u Valvasorovoj zbirci Nadbiskupije zagrebačke.

[53] MELEM HAJDAROVIĆ 2023: 48–54.

[54] Za popis naselja pogledati tablicu na kraju članka. Tablica je sastavljena uz pomoć članka: MELEM HAJDAROVIĆ 2023. Turopoljski ojkonimi u članku nalaze se u tri potpoglavlja: Turopolje, Vukomeričke gorice i Pokuplje. U članku su pojedina naselja smještena krivo: tako su Botinec i Buzin smješteni u Turopolje, a Novigrad koji je uz Savu istočno od Turopoljskog luga završio je pod Vukomeričkim goricama. Naselja „Tsitse no. i ue.“ navedena kao „Tritse no. i ue.“ definirana su kao Trnje umjesto Čiče, a kratice „no. i ue.“ označavaju latinske nazive „novum“ i „vetus“, u prijevodu sela Novo Čiče i Staro Čiče. Također naselja koja nisu prepoznata dopunjena su u tablici i upisana po interpretaciji izvora autora ovoga teksta.

Slika 3. Isječak s prikazom Turopolja na karti Stjepana Glavača iz 1673. (Regni Sclavoniae et Croatiae descriptio. Veličina i mjerilo karte: 83 × 81 cm, presavijena na 23 × 32 cm, ca 1 : 250 000. Signatura 000760934, F S-JZ-XVII-10, Zbirka zemljovida i atlasa, Stare karte Hrvatske, Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu https://digitalna.nsk.hr/?pr=i&id=11769 [posjet 5. 4. 2025.])

naziv za Vukomeričke gorice. Uz naselja karta sadrži i prikaz terena, to jest prikaz rijeka i visinu reljefa. Kako bi prikazao visinu reljefa, Glavač se koristio metodom krtičnjaka, što je u slučaju Turopolja omogućilo prikaz Vukomeričkih gorica. Karta sadrži pojedine potoke i rijeke, ali nisu svi imenovani. Na području Turopolja prikazani i imenovani su potoci Lomnica (na karti upisana kao Lomiza, ali bez dodatka Fl.) i Kravarščica (Cravarssitza). Ostale rijeke i potoci vidljivi na karti nisu imenovani, ali se mogu prepoznati potoci Kosnica, Lekeno, Bapča i Ribnica te rijeka Odra.

Glede Glavačeve karte postoje otvorena pitanja. Tako su, na primjer, pojedina mjesta označena, ali nisu imenovana, a postoji i pitanje zašto su tri naselja označena imenom župe? Označeni imenom župe su „H. Crux“ (Uzvišenje svetog Križa u Kravarskom)[55], „S. Georg“ (Sv. Juraj u Odri) i „S. Marcus“ (Sv. Marko u Jakuševcu/Trnju). Uz njih postoji „S. Clara“, to jest današnji kvart Zagreba i nekadašnje selo Sveta Klara zbog čega ono ne pripada trima navedenim iznimkama. Zašto se naselja spominju pod imenom župa, a ne mjesta teško je reći. Također nisu prikazana pojedina tada postojeća veća mjesta poput Velike Mlake ili pak Plesa, što je čudno jer su oba sela obuhvaćala velik broj plemića.[56] Čak i uz sva otvorena pitanja karta je i dalje neprocjenjivi dokument za povijest Turopolja.

[55] Župa se spominje još 1334. Na kartama je Kravarsko u većini slučajeva pod nazivom H. Crux ili u varijaciji imena Sv. Križ gotovo konstantno do kartografskih izmjera Habsburške Monarhije. Za više o Kravarskom: KLEMENČIĆ 2021a: 304–305.

[56] Mnoga od ovih naselja u ovo vrijeme postoje, više u: LASZOWSKI 1910: 363–402.

Do kraja stoljeća od presudne su važnosti za povijest Turopolja karte talijanskih kartografa Giacoma Cantellija da Vignole (1643 – 1695) i Vincenza Marie Coronellija (1650 – 1718). Cantelli je rođen u Montorsellu, bio je bliski suradnik francuskih kartografa poput već navedenog N. Sansona.[57] Za Turopolje su važne čak tri Cantellijeve karte. Prva karta pod imenom *Dalmatia Istria Bosnia Servia Croatia e parte di Schiavonia* najranija je od triju i nalazi se u atlasu *Mercurio Geografico* iz 1692.[58] Na njoj se Turopolje spominje pod nazivom „Turouo", što je, ne računajući doprinos naših kartografa i/ili znanstvenika, prvi puta od 1593. Njegove kasnije karte su detaljnije, pa je tako na njegovoj karti Štajerske, Koruške i Kranjske ucrtan i dio Hrvatske na kojem se prvi puta u stranoj kartografiji nalazi naziv „Turopolia".[59] Dok je njegova karta Slavonije u detaljnosti gotovo jednaka Glavačevoj karti, izuzev detaljnosti oko vrsta naselja.[60] Nizinski dio Turopolja gotovo se uopće ne razlikuje od Glavačeve karte, dok je područje oko Turopoljskog luga izmijenjeno. Lekenika nema, između Pešćenice i Buševca umetnuti su nazivi „Veleseuzi" i „Vkieuzi", pojedina su mjesta drugačije zapisana: tako je Degoj, inače zapisivan kao „Degoi", postao „Pegai", Cerje je od Glavačevog „Tzerie" došlo bliže originalnom imenu pod nazivom „Czerie", Kuče su postale „Okuce" umjesto „Kuce", Gorica je upisana kao „Coritz". Promjena u nazivima ima mnogo, a samo nabrajanje bilo bi i više nego suvišno. Na Glavačevoj karti između Pešćenice i Buševca smješten je samo jedan ojkonim, a to je „Vukoieutzi", što je, kako je već navedeno, selo Vukojevac od kojeg danas postoje Gornji Vukojevac i Donji Vukojevac. A pojam „Vkieuzi" vrlo je vjerojatno označavao ovo današnje selo. Pojam „Veleseuzi" podsjeća na selo Veleševec koje se nalazi na istočnoj strani Turopoljskog luga i to gotovo u ravnini s na karti ucrtanim toponimom. Ovo bi ujedno bio i prvi spomen Veleševca na karti.

Cantellijev mletački kolega Vincenzo Maria Coronelli jedan je od najvažnijih mletačkih kartografa. Osnivač je geografskog društva *Academia Cosmografica degli Argonauti* koje je financirao mletački senat zbog čega je Coronelli uživao glas službenog mletačkog kartografa.[61] Njegova karta Ugarske prikazuje i Hrvatsku i Slavoniju s njihovim grbovima te prikazuje i unutarnju administrativnu

[57] Cantelli da Vignola, Giacomo.

[58] *Dalmatia Istria Bosnia Servia Croatia e parte di Schiavonia*, zemljopisnu kartu izradio je Giacomo Cantelli 1684. godine. Mjerilo karte je približno 1 : 1 000 000. Veličina joj je 54 × 42 cm. Izvornik se čuva u NSK; BAUDRAND et al. 1748.

[59] *Li ducati di Stiria, Carintia è Carniola*, zemljopisnu kartu izradio je Giacomo Cantelli 1686. godine. Mjerilo karte je približno 1 : 825 000. Veličina joj je 59 × 46 cm. Izvornik se čuva u NSK.

[60] *Parte della Schiavonia, overo Slavonia*, zemljopisnu kartu izradio je Giacomo Cantelli 1690. godine. Mjerilo karte je približno 1 : 460 000. Veličina joj je 54 × 41 cm. Izvornik se čuva u NSK.

[61] SLUKAN ALTIĆ 2003: 96.

Slika 4. Isječak karte Giacoma Cantellija iz 1690. (Parte della Schiavonia, overo Slavonia: aggiuntavi la Contea di Cillea e Windisch Mark abitate da popoli Slavini a Slavi, bakrorez, koloriran, veličina 54 × 41 cm, mjerilo ca. 1 : 460 000. Signatura 000560720, S-JZ-XVII-12, Zbirka zemljovida i atlasa, Stare karte Hrvatske, Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu https://digitalna.nsk.hr/zbirka-zemljovida-nsk/?pr=i&id=11143 [posjet 6. 4. 2025.])

podjelu županija.[62] Coronellijeva karta nije ni približno detaljna kao Glavačeva ili zadnja Cantellijeva, ali sadrži spomen pojedinih turopoljskih ojkonima: Vukovina („Wngkovina"), Novigrad („Novigrad"), Lomnica („Laßfnitza"), Želin („Selim"), Kravarsko („Krawarsko"), Pešćenica („Bistenitza"), Lukavec („Lukhavatz"), Pokupsko („Pogupsky") i prvi spomen Mraclina („Braßslin") na kartama. Uz navedene prisutni su i pojedini upitno smješteni ojkonimi. U Turopolju su to „Podischdy" i „Ribinta" koji su ucrtani sjeverno od Pešćenice i južno od Mraclina. Po svojim nazivima nalikuju na imena Pokupsko i Ribnica, oba mjesta koja danas postoje u Turopolju, ali na potpuno različitim mjestima. Selo Ribnica, ako je tada postojalo, nalazilo bi se kod Želina, a Pokupsko na već dobro poznatom mjestu uz Kupu. Ovdje valja još spomenuti i Coronellijevu kartu Kraljevine Dalmacije koju je koristio Šenoa. Na toj je karti Turopolje obuhvaćeno malim dijelom, a od ojkonima su prisutni Dubranec, Novigrad, Vukojevac, Kravarsko, Pešćenica i Degoj.

Ulaskom u 18. st. karte postaju sve detaljnije. Brže se razvijaju geodezija, geometrija i kartografija, čiji će razvoj u habsburškim zemljama biti okrunjen kartografskim izmjerama: prva kartografska izmjera ili jozefinska provođena je

[62] *Partie du Royaume de Hongrie vers le Midy et l'Occident*, zemljopisnu kartu izradio je Vincenzo Maria Coronelli 1690. godine. Mjerilo karte je približno 1 : 700 000. Veličina joj je 68 × 45 cm. Izvornik se čuva u NSK.

od 1763. do 1787. godine, druga kartografska izmjera ili franciskanska provođena je od 1806. do 1869. godine i treća kartografska izmjera ili francjozefinska provođena je od 1869. do 1887. te je nadopunjavana sve do kraja Austro-Ugarske.[63] Sve tri izmjere detaljno su obuhvatile Turopolje. Uz njih su često rađeni i katastri. Jozefinski katastar većinski je uništen, a katastarski zemljovidi za civilnu Hrvatsku nikada nisu pronađeni. Franciskanski katastar služio je kao osnova za porez te je većinski sačuvan za područje današnje Hrvatske.[64]

Područje Turopolja dobro je prikazano na kartama pojedinih habsburških službenika iz 18. stoljeća. Karta Bosanskog Kraljevstva Ludwiga Andreasa von Khevenhüller-Frankenburga (1683 – 1744) prikazuje dio Turopolja i cestu koja vodi od Zagreba prema Sisku i Petrinji.[65] Karta Hrvatske Karla Josepha Kipferlinga (?), koju je i Šenoa koristio, te karta južne Ugarske i Hrvatske Franza Müllera (1755 – 1816) izražavaju uz važnije turopoljske ojkonime reljef Vukomeričkih gorica metodom šrafiranja.[66]

Ulaskom u 19. st. karte postaju još specijaliziranije i detaljnije, ali i češće. Počinju ih izrađivati ljudi i institucije radi vlastitih potreba, a ne samo državne institucije. Za područje Turopolja najvažnije karte koje nije izradila administracija u korist vlasti su one Zagrebačke biskupije[67] i Zagrebačke županije[68] koje je izradio Josip Seman (1783 – 1844). Prva karta prikazuje crkvenu upravu početkom 19. st., a za Turopolje veliku važnost ima Turopoljski arhiđakonat kojem pripada velik broj župa južno od Save. Unutar arhiđakonata bila su tri dekanata: Okić, Polje (kasnije Odranski) i Pokuplje (kasnije Pokupski).[69] Na današnjem području Turopolja ukupno prikazuje 14 župa (Tablica 3.). Uz župe su označena mjesta s prisutnim

63 SLUKAN ALTIĆ 2003: 141–148.

64 SLUKAN ALTIĆ 2003: 297–302.

65 *Das Koenigreich Bosnien und die Herzegovina*, zemljopisnu kartu izradio je Ludwig Andreas von Khevenhüller-Frankenburg uz pomoć Maximiliana Šimeka, Franza Müllera i Franza Antona Schraembla 1788 godine. Mjerilo karte je približno 1 : 500 000. Veličina joj je (2 ×) 54 × 69 cm, sastavljena 108 × 69 cm. Izvornik se čuva u NSK.

66 *Charte von Kroatien*, zemljopisnu kartu izradio je Karl Joseph Kipferling uz pomoć Franza Müllera 1803. godine. Mjerilo karte je približno 1 : 500 000. Veličina joj je 80 × 48 cm. Izvornik se čuva u NSK. *General Karte Woraus ersichtlich wie die Koenig. Privilegirte Ungar. Schiffartsgesellschaft mittelst 4 Kanaelen und Schifbarmachung der dazwischen ligenden Flüsse die Ausfuhr aus dem Koenigreiche Ungarn zum Adriatischen Meere erleichteren und befoerderen will*, zemljopisnu kartu izradio je Franz Müller oko 1790. godine. Mjerilo karte je približno 1 : 750 000. Veličina joj je 94 × 54 cm. Izvornik se čuva u NSK.

67 *Mappa Dioecesis Zagrabiensis*, zemljopisnu kartu izradio je Josip Seman uz pomoć Ferenca Karacsa 1822. godine. Mjerilo je 1 : 37 100. Veličina joj je (9 ×) 62 × 48 cm, ukupno 183 × 125 cm. Izvornik se čuva u NSK.

68 *Mappa Comitatus Zagrabiensis*, zemljopisnu kartu izradio je Josip Seman 1825. godine. Mjerilo karte je približno 1 : 234 300. Veličina joj je 79 × 50 cm. Izvornik se čuva u NSK.

69 MUDRINJAK 2021: 685–686.

Slika 5. Uvećani isječak prikaza Turopolja na karti Zagrebačke biskupije Josipa Semana iz 1822. (SEMAN 1822: Mappa Dioecesis Zagrabiensis. Karta u 9 dijelova, svaki 62 × 48 cm, ukupno 183 × 125 cm. Tehnika bakrorez. Mjerilo karte je 1: 37 100. Ovdje je prikazan uvećani isječak petog dijela karte. Signatura 000203204, 5: XHB-66_004, Zbirka zemljovida i atlasa, Karte i planovi 19. stoljeća, Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu https://digitalna.nsk.hr/?pr=iiif.v.a&id=17236&vwopt=%7B%22pages%22%3A%5B5%5D%2C%22pan%22%3A%7B%22x%22%3A0.701%2C%22y%22%3A0.433%7D%2C%22view%22%3A%22info%22%2C%22zoom%22%3A1.335%7D [posjet 18. 4. 2025.])

kapelicama i filijalnim crkvama. Druga karta obuhvaća prostor Zagrebačke županije u Habsburškoj Monarhiji, a 1845. postala je službenom kartom županije.[70] Na objema kartama Turopolje je označeno nazivom „Campus Turopolye", a naziv se prostire uz područje POT-a. Uz njih za Turopolje su najvažnije karta Turopolja koju je izradila vojska i *Karta šuma Plemenite općine Turopolje* iz 1896. koja prikazuje šumske posjede POT-a i njihovu regulaciju.[71] U drugoj polovici 19. st. izrada karata postaje sve raširenija i općenitija zbog potreba državne uprave, a najdetaljnije i najvažnije karte izrađene su *u već navedenim habsburškim izmjerama.*

Turopolje na kartama 19. stoljeća

Zbog potreba jedinstvene izmjere Habsburške Monarhije tijekom 18. i 19. st. nastaju tri već navedene kartografske izmjere: jozefinska, franciskanska i

[70] RICHTER-NOVOSEL 2021: 276–278.

[71] HR-HDA-902, Kartografska zbirka, C.III.36 karta Turopolja; HDA-902 Kartografska zbirka, E.VII.7 karta Šuma.

francjozefinska. Izmjere su provedene detaljno i učinkovito, ali u različitim mjerilima. Jozefinska i franciskanska u mjerilu 1 : 28 800, a francjozefinska u 1 : 75 000. Civilna Hrvatska je na jozefinskoj izmjeri kartirana 1783/1784 godine. Na franciskanskoj izmjeri Hrvatska, Slavonija i Vojna krajina kartirane su od 1865. do 1869, što je više od 80 godina razlike, to jest promjene terena između dviju izmjera, što omogućava usporedbu razlika na temelju dviju izmjera. Fancjozefinska izmjera slijedi odmah nakon ukidanja franciskanske. Reproducirana je kao fotografija u crno-bijeloj tehnici, a pojedini dijelovi dopunjavani su sve do 1914.[72] Sve tri detaljno obuhvaćaju područje Turopolja zbog čega usporedba promjena prostora prikazuje razvoj i prošlost Turopolja. Uz njih je prisutan je i franciskanski katastar koji detaljnije prikazuje izgradnju i širenje naselja, kao i razvoj njihovih oblika.[73]

Prirodne razlike

Rijeka Sava najveća je prirodna granica Turopolja uz Vukomeričke gorice. Sava je imala veliku ulogu u „određivanju" terena i razvoju života u Turopolju. Zbog meandriranja su njezini stari tokovi oblikovali „Savišća" oko kojih su se često već oblikovale ceste i mjesta. Primjer izgradnje cesta uz rijeku najbolje se vidi kod Ščitarjeva gdje stara cesta prati oblik starog toka, kasnije rukavca, a s pomakom Save na istok nastaje novi put uz novi tok Save.[74] Sava je uz prometnice oblikovala i mjesta. Sela Strmec Bukevski i Veleševec svoj oblik duguju nekadašnjem toku rijeke. U slučaju Strmeca Bukevskog nekadašnji tok nije toliko upečatljiv, ali glavna cesta gotovo polumjesečastog oblika duguje svoj oblik upravo starom toku. Veleševecu s druge strane nakon promjene toka Save ostaje stari rukavac koji se s vremenom oblikovao u odvojenu vodenu površinu Savišće koja i danas postoji.[75]

Mnogo veće promjene dogodile su se s mnogim potocima i rijekom Odrom u nizinskom dijelu. Rijeka Odra originalno je izvorište imala kao rječica Lomnica koja je prolazila kroz naselja Lomnicu, Gradiće, Kurilovec i Vukovinu.[76] Prije Vukovine mijenjala je ime u Odrica, a zatim u Odra kod naselja Donje Podotočje.[77] Ovakvo stanje je bilo i u 19. st. mnogo prije izgradnje kanala Sava-Odra i promjene toka Lomnice koja teče uz navedeni kanal. Mnogi potoci pritoci Odre u sjeveroistočnom dijelu Turopolja su s vremenom uništeni ili danas djelomično postoje zbog isuši-

72 SLUKAN ALTIĆ 2003: 141–148.

73 SLUKAN ALTIĆ 2003: 297–302.

74 Provinz Kroatien (1783–1784) - First Military Survey; Habsburg Empire (1869-1887) - Third Military Survey (1:25000).

75 Croatia (1865–1869) - Second military survey of the Habsburg Empire.

76 Croatia (1865–1869) - Second military survey of the Habsburg Empire.

77 OREŠIĆ 2021: 419–420.

vanja močvara, nedostatka kiša i preusmjerenja u kanalizacije. Potoci su dijelili/dijele imena s naseljima kroz koja su prolazili: Bapča, Kosnica, Lekeno i Ribnica.[78]

Uz Savu i potoke promjene u prirodnom izgledu Turopolja primjetljive su u širenju i nestanku šuma, ali i nestanku močvara, to jest u čovjekovoj prenamjeni šumskog i močvarnog prostora u pašnjake i oranice. Razlike se primarno uočavaju između druge i treće izmjere zbog porasta stanovništva u periodu druge polovice 19. st. Najveći nestanak šume dogodio se u nizinskom dijelu Turopolja. Najveće krčenje dogodilo se sa šumom koja je na franciskanskoj izmjeri ucrtana pod imenom „Book Wald" između sela Rakarje i Lazine.[79] Nekoliko godina kasnije gotovo cijeli središnji dio šume je posječen, a na tom je mjestu ucrtan novi zemljani put, a do 1896. godine ostat će samo mali dio šume južno od sela Kobilić.[80] Krčenje šuma još je primjetno oko sela Donji i Gornji Lukavec, na prostoru između sela Čička Poljana i Orle te oko Pokupskog. Od isušivanja močvara najveći nestanak se dogodio uz istočnu obalu rijeke Odre između Čičke Poljane pa južno do Veleševca. Šume su se u rijetkim slučajevima uspjele proširiti, a najprimjetnija promjena dogodila se između sela Mraclin i Lazi Turopoljski gdje je šuma oko puta koji povezuje dva sela bila raskrčena na zemljovidu prve izmjere, da bi se prije franciskanske izmjere šuma ovdje proširila, što duguje razvoju nove ceste koja je prolazila malo istočnije.[81]

Za potrebe kategorizacije korištenja šuma 1896. nastaje *Karta šuma Plemenite općine Turopolje*. Karta slijedi *Zakon o šumama* iz 1894, a završenu kartu zajednički su potpisali Šumarski odsjek Kraljevske zemaljske vlade i turopoljski šumar. Prema dokumentu Turopoljski lug je potvrđen kao zajedničko vlasništvo turopoljskih plemića dok su ostale šume podijeljene među naseljima koja ih imaju pravo koristiti.[82]

Prirodne razlike izrazite su između gorskog i nizinskog dijela Turopolja. Dok su Vukomeričke gorice pretežito brdovite i šumovite, nizinski dio pogotovo na sjeveru i istoku mnogo je ravniji i raskrčeniji. Ovakve su razlike prisutne i u gospodarskom smislu mape gdje nizinski dio ima mnogo veći broj oranica i pašnjaka, dok su Vukomeričke gorice pune manjih oranica i pašnjaka, ali i vinograda.[83] Oni su mogući zbog raščlanjenosti te raznolikosti ekspozicija i ekoloških niša.[84] Način iskorištavanja zemlje čitljiv je kroz popise čestica koje dodatno omogućuju rekonstrukciju gospodarstva. Turopolje je sredinom 19. st. primarno ruralna mikroregija.

78 Habsburg Empire - Cadastral maps (XIX. century).

79 Croatia (1865–1869) - Second military survey of the Habsburg Empire.

80 Habsburg Empire (1869-1887) - Third Military Survey (1:25000); HDA-902-Kz, E.VII.7 karta Šuma.

81 Croatia (1865–1869) - Second military survey of the Habsburg Empire; Habsburg Empire (1869-1887) - Third Military Survey (1:25000).

82 HDA-902, Kartografska zbirka, E.VII.7 karta Šuma.

83 Croatia (1865–1869) - Second military survey of the Habsburg Empire.

84 FUERST-BJELIŠ 2021: 656.

Slika 6. Karta šuma Plemenite općine Turopoljske (izvor: Kartografska zbirka HDA: HDA-902 Kartografska zbirka, E.VII.7 karta Šuma)

Naselja u nizinskom dijelu uglavnom žive od oranica i u manjoj količini pašnjaka. Mnogobrojne livade prisutne su oko pojedinih naselja pogotovo na područjima bivšeg Želinskog vlastelinstva.[85] Na njemu je brojnost naselja i udaljenost između njih bila manja nego u ostatku nizinskog dijela, a to je vidljivo i u broju stanovnika (s izuzetkom Veleševca).[86] Pokupsko na samom jugu Turopolja jedino je koje zbog svog terena odstupa od navedenih struktura. Zbog reljefa Vukomeričkih gorica područje sjeverno od Pokupskog, pogotovo sela Cerje Pokupsko i Gladovec Pokupski, sredinom 19. st. koriste vinogradarstvo kao glavnu gospodarsku granu. Vukomeričke gorice se prema Kupi snižavaju, a područje oko Pokupskog je relativno nizinsko zbog čega su oranice gotovo konstantne s iznimkama pojedinih pašnjaka.[87] Kao primjer naselja Vukomeričkih gorica možemo izdvojiti Kravarsko na čijem području čestice uglavnom sadrže vinograde i šume, ali u manjoj količini i pašnjake te oranice.[88]

[85] HR-HDA-1421, Arhiv mapa za Hrvatsku i Slavoniju, ZG-85, Popis kućnih i zemljišnih čestica Novo Čiče, 1862.

[86] Croatia (1865–1869) - Second military survey of the Habsburg Empire; vidi Tablicu 3. na kraju rada.

[87] HR-HDA-1421, Arhiv mapa za Hrvatsku i Slavoniju, ZG-309, Popis kućnih i zemljišnih čestica Pokupsko, 1861.

[88] HR-HDA-1421, Arhiv mapa za Hrvatsku i Slavoniju, ZG-250, Popis zemljišnih čestica Kravarsko, 1862.

Transportna infrastruktura

Turopolje je zbog svog položaja između Banske krajine i Zagreba te velike rasprostranjenosti naselja imalo bujnu mrežu prometnica. Zanimljivo je kako jozefinska izmjera ne bilježi niti jednu popločanu cestu na turopoljskom području. Glavna je prometnica bila cesta Zagreb – Sisak koja je u 18. st. išla od Zagreba pa južno do Save gdje se skelom prelazilo do sela Otok. Cesta je zatim prolazila sjeveroistočno od sela Velika Mlaka, pa kroz Veliku Goricu. Cesta zatim slijedi trasu Vukovina, Buševec, Pešćenica i Lekenik, južno od kojega se račvala na puteve za Sisak i Petrinju.[89] Ova je trasa u 19. st. izmijenjena. Cesta je popločana u prvoj polovici 19. st., a umjesto preko Otoka gdje nije bilo mosta, cesta je počinjala kao odvojak ceste Karlovac – Zagreb kod sela Remetinec zbog mosta koji se nalazio u blizini. Mnogo pravilnijeg oblika cesta je izmijenila dio prijašnje trase. Umjesto sjeveroistočno od Velike Mlake cesta se proteže jugozapadno od sela i dalje se kod Velike Gorice nastavlja na stari put. Još jedna veća izmjena između stare i nove ceste u Turopolju dogodila se između sela Pešćenica i Lekenik. Stara cesta vodila je južno od Pešćenice oko obližnje šume i potoka Lekenik spajajući se zapadno na Lekenik. Nova cesta probijena je kroz navedenu šumu i pored potoka te zatim preko istog potoka nižući tri kamena mosta, ulazeći u Lekenik sa sjeverozapada.[90]

Uz cestu Zagreb – Sisak najvažnija prometna infrastruktura koja prolazi kroz Turopolje jest željeznica Zidani Most – Zagreb – Sisak, koja je 1862. završena. U Turopolju je nakon izgradnje imala dva stajališta: Velika Gorica i Lekenik. Kasnije su građeni novi kolodvori uz druga mjesta u Turopolju (u Habsburškoj Monarhiji napravljena su još tri: Mraclin 1894, Odra 1902. i Turopolje 1911).[91] Na franciskanskoj i francjozefinskoj izmjeri prikazana su samo prva dva kolodvora, a poput svih kolodvora građeni su na tadašnjoj periferiji naselja. Lekenički kolodvor smješten je između dva odjeljka naselja, dok je velikogorički kolodvor od samog mjesta bio udaljen oko dva kilometra. Zahvaljujući željezničkoj vezi, oba su mjesta bila jedina turopoljska naselja s poštom.

Usporedbom dviju karata vidljivo je da su između zadnje dvije izmjere pojedine prometnice popločane. S izgradnjom željezničkog kolodvora i dobitkom statusa općine (19. st., najkasnije 1861) Velika Gorica dobiva na još većoj važnosti.[92] Nove popločane prometnice svoje ishodište imale su upravo u Velikoj Gorici, a širile su se prema periferiji Turopolja. Popločana je cesta koja vodi od kolodvora (današnja Kolodvorska ulica) i spaja se na glavnu cestu u mjestu (današnja Zagrebačka ulica). Popločana je i cesta koja vodi za Orle, a koja započinje između

89 Provinz Kroatien (1783–1784) - First Military Survey.

90 Croatia (1865–1869) - Second military survey of the Habsburg Empire.

91 KLEMENČIĆ 2021c: 680–682.

92 Croatia (1865–1869) - Second military survey of the Habsburg Empire.

Vukovine i Velike Gorice, a zatim vodi preko sela Novo Čiče, Jagodno, Želin i Drnek. Od Novog Čiča popločana je cesta prema Vukovini tako gotovo čineći trokut popločanih cesta Velika Gorica – Vukovina – Novo Čiče. U pojedinim naseljima poput Velike Mlake i Donje Lomnice unaprijeđene su glavne ulice iz zemljanih u popločane.[93]

Napredak nije vidljiv samo u obliku prometnica već i u njihovu uređenju, a najznačajniji primjer toga su drvoredi. Drvoredi su uglavnom zasađeni uz dijelove cesta neposredno izvan naselja i pored cesta između sela manje udaljenosti u nizinskom dijelu Turopolja. Primjeri drvoreda mogu se pronaći na franciskanskoj izmjeri između naselja Velika Gorica – Pleso, Kurilovec – Mala Gorica, Pleso – Rakarje i drugih. Od važnijih zemljanih prometnica valja još istaknuti ceste koje vode od Ščitarjeva na sjeveroistoku Turopolja uz Savu na zapad prema Mičevcu i Jakuševcu te cesta Ščitarjevo – Lazina – Novo Čiče. U Vukomeričkim goricama broj i kvaliteta puteva zbog neprohodnijeg područja vidno se smanjuju. Iako postoji niz cesta i na ovom gorskom području, pet glavnih pravaca povezivali su „Vrhovlje“ i „Pole“. Sjeverozapad Vukomeričkih gorica, to jest Dragonožec i Markuševec povezani su s Donjim Lukavcem. Od Mraclina i Kurilovca ceste vode prema Maloj i Velikoj Buni, dok se od Buševca i Pešćenice ceste uključuju na zapad „Vrhovlja“. Gotovo su se svi putevi zatim sjekli u Kravarskom, od kojeg su se putevi granali prema Pokupskom.[94]

Naselja

Većina promjena u prirodnom pejzažu Turopolja zasluga je ljudskog djelovanja čiji glavni razlozi počivaju na povećanju broja stanovnika (Tablica 4.) i iskorištavanju prirodnih resursa. Turopoljska naselja u 19. st. mogu se podijeliti na: naselja u nizu uz potok (Pleso, Kurilovec, Lekeno), naselja u nizu uz prometnicu (Odra, Pešćenica, Mala Mlaka) i raštrkana naselja (Bukovčak, Dubranec, Cvetković Brdo). Razlike među naseljima najbolje su prikazane na franciskanskom katastru, a već navedeni popratni materijali mogu poslužiti raznim analizama.[95] Raštrkana naselja većinski su zastupljena u Vukomeričkim goricama, ali i tu su prisutna naselja u nizu smještena uz prometnicu (Kravarsko, Gladovec Pokupski, Kozjača).[96]

Mnoga su se turopoljska naselja tijekom prošlosti razdijelila, a kako bi se razlikovala, pridodani su im suprotni pridjevi: velika-mala (Buna, Gorica, Mlaka), donja/donji-gornja/gornji (Lomnica, Lukavec, Kuče) ili novo-staro (Čiče). Jedina je iznimka Lekenik koji se dijelio na Lekenik Turopoljski i Lekenik Erdeljski. Pojedina su se naselja nakon 19. st. ponovno ujedinila (Lukavec, Kuče, Mala

93 Croatia (1865–1869) - Second military survey of the Habsburg Empire.

94 Croatia (1865–1869) - Second military survey of the Habsburg Empire.

95 Habsburg Empire - Cadastral maps (XIX. century).

96 Croatia (1865–1869) - Second military survey of the Habsburg Empire.

Gorica je potpala pod Veliku Goricu). Bilo je i naselja koja su se u 19. st. podijelila. Vukojevac se podijelio na Gornji i Donji.[97] Dragonožec se na prvoj izmjeri dijeli na donji, srednji i gornji, a kasnije se vodi samo kao Dragonožec (podjela na Gornji i Donji izvršit će se tek u 20. st.).[98]

Većina naselja građena je od drva koje je za razliku od kamena bilo uvelike dostupno. Najčešće korištena drva su grab, lipa, bukva i hrast lužnjak.[99] Još sredinom 19. st. rijetke su građevine građene od tvrdih materijala. Najčešće su to bile crkve i kuće u vlasništvu crkve ili bogatijih stanovnika te zgrade izgrađene za potrebe državne administracije (najčešće škole).[100]

Na prvoj izmjeri velika većina turopoljskih naselja relativno je identične veličine. Uglavnom između 10 do 40 objekata, a sela koja imaju najveći broj ucrtanih objekata su: Lekenik (67 objekata), Kurilovec (62 objekta), Donja Lomnica (58 objekata), Velika Mlaka (53 objekta) i Veleševec (48 objekata).[101]

Između prve dvije izmjere primjetan je velik broj promjena. Naselja se šire i porast stanovnika je vidljiv. Zbog prometne povezanosti najbrže rastu naselja uz cestu Zagreb – Sisak. Od 1857. godine imamo sačuvane popise stanovnika koji nam mogu pomoći oko prikaza broja stanovnika. Naselja u nizinskom dijelu Turopolja povećavaju se u površini i broju stanovnika naspram naselja u Vukomeričkim goricama.[102]

Najznačajnije širenje zahvatilo je Veliku Goricu koja je na jozefinskoj izmjeri imala samo 18 ubilježenih kuća da bi osamdesetak godina kasnije već postala najveće turopoljsko naselje. Smještena u sredini nizinskog dijela Turopolja, Velika Gorica u 19. st. preobražena je u središnje turopoljsko mjesto. Prema popisu stanovnika iz 1857. godine Velika Gorica brojila je 1524 stanovnika, što je trostruko više od većine ostalih većih sela u Turopolju koja najčešće broje oko 500 stanovnika. Originalno mjesto je bilo važno kao glavno sajmišno mjesto.[103]

Rani razvoj Velike Gorice dogodio se oko župne crkve Navještenja Blažene Djevice Marije (koja je na franciskanskom katastru krivo upisana kao crkva sv. Stjepana) i zgrade današnjeg Muzeja Turopolja. Na jozefinskoj izmjeri Velika Gorica prikazana je poput grada u začetku s glavnim trgom oko kojega se razvija naselje (danas Šetalište Franje Lučića). Sredinom 19. st. zbog izgradnje popločane ceste Zagreb – Sisak oblik naselja se mijenja. Umjesto umjerenog gradskog širenja

97 Habsburg Empire (1869-1887) - Third Military Survey (1:25000).

98 Provinz Kroatien (1783–1784) - First Military Survey.

99 CVETNIĆ 2021: 198–204.

100 HR-HDA-1421, Arhiv mapa za Hrvatsku i Slavoniju.

101 Provinz Kroatien (1783–1784) - First Military Survey.

102 Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001; vidi Tablicu 3. na kraju rada.

103 LASZOWSKI 1910: 390–398.

prema periferiji Velika Gorica raširila se gotovo samo uz novonastalu prometnicu (današnja Zagrebačka ulica) tako dobivajući seoski oblik, ali i donoseći veći priljev stanovništva. Svojim širenjem već tada se gotovo spojila s obližnjom Malom Goricom. U naselju je zabilježena već navedena pošta, a jugozapadno od naselja je podignut željeznički kolodvor. Zbog prometnog položaja i ekonomskih mogućnosti Velikoj Gorici omogućen je rast i razvoj za koji ostala naselja u Turopolju nisu imala prilike. Po habsburškom katastru iz 1861. godine u Velikoj Gorici većina je objekata, kao i u ostatku Turopolja, bila izgrađena od drva. U mjestu je tada zabilježeno nekoliko zidanih objekata od kojih su svi nastali nakon jozefinske izmjere, izuzev već navedene župne crkve.[104] Izuzev crkve, župnog doma i škole, sve su zidane građevine zabilježene kao kuće. Niti jedna od kuća nije pripadala domaćem plemstvu već doseljenicima. Većina kuća pripadala je stranim doseljenim obiteljima (Rafaelis, Spitzer, Vaiser i Verle), ali bilo je i domaćih doseljenih obitelji (Hribar, Šimanović i Špiček).[105]

Uz Veliku Goricu najveće mjesto tada je Lekenik. U 19. st. još uvijek podijeljen na dva naselja, Lekenik Turopoljski i Lekenik Erdeljski, već pred kraj 19. st. brojio je više od 1000 stanovnika.[106] U 18. st. bio je jedno od većih turopoljskih naselja, ali zbog svoje udaljenosti od središta Turopolja i udaljenosti od Zagreba te zbog neimanja ekonomskih povlastica kao što ih je imala Velika Gorica ne širi se jednakom brzinom kao Velika Gorica. U naselju je 1836. otvorena pošta, a 1862. napravljena je željeznička stanica.[107] Lekenik Erdeljski svoj oblik zahvaljuje starom putu Zagreb – Sisak koji je kasnije popločan, a pruža se u smjeru sjever-jug, dok je Lekenik Turopoljski dio naselja sjeverno od potoka Lekenik. Dva naselja i dalje su vidljiva u obliku današnjeg naselja koje izgleda u obliku naopakog slova v. Sredinom 19. st. oba su naselja pretežito ruralnog karaktera s poljodjelstvom kao glavnom gospodarskom granom. Prirodni pomak u stanovništvu pretežito je bila zasluga natalitetne prirodne promjene, a ne useljavanja.[108] Povećanje stanovnika donijelo je i usitnjavanje zemljišta, ali i gospodarske promjene. Po popisu iz 1894. mnoga zemljišta su prenamijenjena i usitnjena što zbog nasljeđivanja, a što zbog ekonomskih prilika.[109]

---

104 Habsburg Empire - Cadastral maps (XIX. century).

105 HR-HDA-122, Plemenita općina Turopoljska, Zapisnik čestica Velika Gorica 1861.

106 Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001; dodaci stanovništva prisutni su u tablici broj 3.

107 GRGIĆ I KLEMENČIĆ 2021: 335–337.

108 HR-HDA-1421, Arhiv mapa za Hrvatsku i Slavoniju, ZG-270, Popis kućnih i zemljišnih čestica Lekenik Turopoljski 1861; HR-HDA-1421, Arhiv mapa za Hrvatsku i Slavoniju, ZG-269, Popis kućnih i zemljišnih čestica Lekenik Erdeljski 1861.

109 HR-HDA-1421, Arhiv mapa za Hrvatsku i Slavoniju, ZG-270, Popis kućnih i zemljišnih čestica Lekenik Turopoljski 1894; HR-HDA-1421, Arhiv mapa za Hrvatsku i Slavoniju, ZG-269, Popis kućnih i zemljišnih čestica Lekenik Erdeljski 1894.

Od naselja koja prednjače brojem objekata od tvrdog materijala ističu se Pokupsko i Novo Čiče. Oba naselja sadržavala su školu i crkvu od tvrdog materijala. U slučaju Pokupskog većina građevina od tvrdog materijala pripadala je Zagrebačkoj nadbiskupiji.[110] Naime, Pokupsko vlastelinstvo je prije ukidanja kmetstva pripadalo Zagrebačkoj nadbiskupiji zbog čega je ona ostala najveći veleposjednik s najkvalitetnijim građevinama.[111] Novo Čiče s druge strane pripadalo je Želinskom vlastelinstvu obitelj Erdödy, a objekti od tvrđeg materijala 1862. pripadali su Stjepanu Erdödyju. Za razliku od Pokupskog gdje su većinom kuće od tvrđeg materijala, ovdje su to uglavnom gospodarske zgrade.[112] Iste je zgrade 1872. kupila obitelj Thurn-Taxis[113] pod čijim su vlasništvom upisani posjedi 1889.[114]

Zaključak

Prijelazom iz samostanske kartografije početkom novog vijeka prema kartografiji kao znanstvenoj disciplini nastaju prve karte koje prikazuju određena područja u zadanom trenutku. Preciznost i količina informacija povećavale su se s napretkom kartografije. Njihova važnost za Turopolje počinje od sredine 16. st. Krajem 16. st. i početkom Velikog turskog rata dolazi do zanimanja za područje Hrvatske, što dovodi do nastanka karata Johanna Siebmachera i Corneliusa de Judeisa koje sadržavaju u iskrivljenom obliku najstariji sačuvani spomen Turopolja. U 17. st. najveću važnost za Turopolje predstavljaju karta Stjepana Glavača i karte talijanskih kartografa Giacoma Cantellija da Vignole i Vincenza Marie Coronellija. Glavačeva karta Hrvatske najdetaljnija je karta koja prikazuje Turopolje do habsburških kartografskih izmjera. Karta sadržava velik broj naselja i rijeka te prikaz visine reljefa metodom krtičnjaka. U 18. i 19. st. područje Turopolja najdetaljnije će prikazati habsburške izmjere i katastri, ali i nekoliko važnih karata samostalnih kartografa i institucija. Najvažnije od tih su karte Zagrebačke županije i Zagrebačke biskupije Josipa Semana te karta šuma POT-a iz 1896. Habsburške izmjere koje su na području civilne Hrvatske započete 1783/1784. prvom kartografskom izmjerom, a završile raspadom Austro-Ugarske 1914. čine kolekciju najdetaljnijih općih karata do tada izrađenih. Još veću detaljnost pružaju nam franciskanski katastar i dodatni opisi koji nam daju podatke o vrsti zemljišta,

[110] HR-HDA-1421, Arhiv mapa za Hrvatsku i Slavoniju, ZG-309, Popis kućnih i zemljišnih čestica Pokupsko, 1861; HR-HDA-1421, Arhiv mapa za Hrvatsku i Slavoniju, ZG-85, Popis kućnih i zemljišnih čestica Novo Čiče, 1862.

[111] REGAN 2021: 474–475.

[112] HR-HDA-1421, Arhiv mapa za Hrvatsku i Slavoniju, ZG-85, Popis kućnih i zemljišnih čestica Novo Čiče, 1862.

[113] DUBRAVICA 2021a: 574–575.

[114] HR-HDA-1421, Arhiv mapa za Hrvatsku i Slavoniju, ZG-85, Popis kućnih i zemljišnih čestica Novo Čiče, 1889.

njihovim vlasnicima i obliku te namjeni zemljišnih čestica. Zbog svoje detaljnosti i količine podataka karte habsburških izmjera omogućavaju rekonstrukciju promjena i oblika reljefa i naselja u 18. i 19. st. Mnoge su šume na području nizinskog dijela Turopolja tijekom sredine 19. st. raskrčene i srušene, a u isto vrijeme nestale su močvare uz istočnu obalu rijeke Odre u korist oranica i pašnjaka. Prisutan je porast stanovništva, što je vidljivo kroz povećanje naselja. Najveća promjena zahvatila je Veliku Goricu koja je od malog sela postala središte Turopolja.

Tablice

Tablica 1. Karte koje je koristio Milan Šenoa u djelu Emilija Laszowskog (u originalnom obliku)

Naslov	Autor	Godina izdanja karte
Hungariae Chorografia	Wolfgang Lazius	1556.
Illyricum	Johannes Sambucus	1572.
Sclavonia, Croatia, Bosna cum Dalmatiae parte	~~P.~~ Valk i P. Schenk	Druga polovica 17. st.
Nouvelle Carte du Royaume Dalmatie etc	S. de L' Isle Coroneli, G. T. Rosia i S. Nolin	Druga polovica 17. st.
Tabula ducatus Carnioliae ...	Johann Baptist Homann	Prva polovica 18. st.
Das Konigreich Bosnien ...	Maks Schimek	1788.
Charte von Croatien ...	Karl Joseph Kipferling	~~1809.~~
Mappa dioecesis Zagrabiensis	Josip Szeman	1822.

Napravljeno prema LASZOWSKI 1910: 7–10.

Tablica 2. Turopoljska naselja na karti Stjepana Glavača iz 1673.

Naziv ojkonima na karti	Pravilni naziv	Dodatne informacije
Augustana	Auguštanovec	selo
Bitig	Bitik	selo
Bukeuie	Bukevje	selo
Bußseutzi	Buševec	selo
Brezouitza	Brezovica	selo, kaštel
Curiloutzi	Kurilovec	selo
Degoi	Degoj	selo, kaštel
Dragoußitzi	Dragonožec	selo

Dubrantzi	Dubranec	selo, župa
Goritza	Velika Gorica	selo, župa
Gutzi	Gudci	selo
Hraztse	Hrašće	selo
Koutzi	Kobilić	selo, kaštel
Kuce	Kuče	selo
Lekenik	Lekenik	selo
Lomnitza	Lomnica	selo, kaštel
Lukauetz	Lukavec	selo, utvrda
Lukinitseuo berdo	Lukinić Brdo	selo
Markuseutzi	Markuševec	selo
Mlaka	Mala Mlaka	selo, kaštel
Nouigrad	Novigrad	utvrda
Obres	Obrež	selo, kaštel
Pestsenttza	Pešćenica	selo, župa
Petrouina	Petrovina Turopoljska	selo, župa
Podototsie	Gornje Podotočje	selo
Pokupsky	Pokupsko	selo, utvrda, kapetanija
S. Clara	Sveta Klara	selo, župa
S.Crux	Sveti Križ – Kravarsko	selo, župa
S. Georgig	Sveti Juraj – Odra	selo, župa
S. Marcus	Sveti Marko – Jakuševec	selo, župa
Schitarieua	Ščitarjevo	selo
Selin	Želin/Želingrad	utvrda
Szop	Sop Bukevski	selo
Tsakantzi	Čakanec	selo
Tsitse, no., ue.	Novo Čiče i Staro Čiče	selo, župa
Tzerie	Cerje	selo
Tzuetkouitseco berdo	Cvetković brdo	selo
Vukoietzi	Donji Vukojevac	selo
Vukouina	Vukovina	selo, župa

Napravljeno prema *Regni Sclavoniae et Croatiae descriptio*. 000760934, F S-JZ-XVII-10. Zbirka zemljovida i atlasa. Stare karte Hrvatske. Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu https://digitalna.nsk.hr/?pr=i&id=11769 (posjet 5. 4. 2025.)

Tablica 3. Župe na području današnjeg Turopolja na karti Josipa Semana iz 1822.

Župa	Dekanat
Brezovica	Dekanat Okić
Bukevje	Dekanat Polje
Dubranec	Dekanat Pokuplje
Jakuševec	Dekanat Polje
Kravarsko	Dekanat Pokuplje
Novo Čiče	Dekanat Polje
Odra	Dekanat Polje
Pešćenica	Dekanat Polje
Pokupsko	Dekanat Pokuplje
Staro Čiče	Dekanat Polje
Ščitarjevo	Dekanat Polje
Zapruđe	Dekanat Polje

Napravljeno prema SEMAN 1822; MUDRINJAK 2021: 685–686.

Tablica 4. Popis stanovništva pojedinih turopoljskih naselja

	1857.	1869.	1880.	1890.
Bukevje (Orle)	573	620	670	789
Buševec	392	447	481	578
Donja Lomnica	673	753	750	892
Donji Dragonožec[115]	371	417	412	454
Donji Vukojevac	268	294	311	125
Hrašće	348	518	476	509
Gornji Vukojevac[116]	0	0	0	271
Gornja Lomnica	81	121	113	109
Kravarsko	328	392	414	482
Kuče	594	617	668	716
Lazina	233	254	295	308
Lekenik	800	854	861	907
Lukavec	298	351	350	408
Mala Buna	97	106	88	102

[115] Donji Dragonožec zbraja i Gornji Dragonožec sve do 1931.

[116] Gornji Vukojevac se do 1890. vodio zajedno s Donjim Vukojevcem.

Mala Mlaka	272	322	317	337
Mraclin	625	719	846	914
Novo Čiče	325	370	408	478
Odra	422	481	554	581
Orle	144	135	159	172
Pešćenica	330	401	549	576
Staro Čiče	227	223	243	267
Veleševec	875	879	856	979
Velika Buna	332	345	327	394
Velika Gorica	1.524	1.717	2.219	2.512
Velika Mlaka	465	527	514	651
Vukovina	285	311	284	430

Napravljeno prema Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001. *Državni zavod za statistiku* https://web.dzs.hr/Hrv/DBHomepages/Naselja%20i%20stanovnistvo%20Republike%20Hrvatske/Naselja%20i%20stanovnistvo%20Republike%20Hrvatske.htm. (posjet 17. 5. 2025.)

Popis kratica

HDA – Hrvatski državni arhiv

NSK – Nacionalna i sveučilišna knjižnica

POT – Plemenita općina Turopoljska

Bibliografija

Arhivski izvori

Kartografske zbirke

Hrvatski državni arhiv

HR-HDA-122 Plemenita općina turopoljska.

HR-HDA-902 Kartografska zbirka.

HR-HDA-1421 Arhiv mapa za Hrvatsku i Slavoniju.

Nacionalna i sveučilišna knjižnica

Charte von Kroatien = Carte de la Croatie: enthaltend die Agramer, Warasdiner und Kreutzer Gefpannschaft: nebst dem Karlstädter und Warasdiner, Generalat, dem Bannal und dem Seebezirk / gezeichnet von Karl Joseph Kipferling; gestochen von Franz Thade

Müller. 1803. Wien: Kunst und Industrie Comptoirs. 000202365, X-H-B-29. Zbirka zemljovida i atlasa. Karte i planovi 19. stoljeća. Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu https://digitalna.nsk.hr/?pr=i&id=17321 (posjet 15. 4. 2025.).

Croatia cum finitimis locis uersus Turcarum ditionem / [Matthias Quad]. 1593. [Köln: Johan Bussemacher]. 000857005, ZN-Z-XVI-QUA-1593. Zbirka Novak. Zbirka zemljovida i atlasa. Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu https://digitalna.nsk.hr/zbirka-zemljovida-nsk/?pr=i&id=10192 (posjet 28. 3. 2025.).

Croatiae [et] circumiacentiu[m] Regionu[m] versus Turcam nova delineatio / Cornelius de Judeis D.D. 1593. [Antwerpen: s. n.]. 000207195, S-JZ-XVI-25. Zbirka zemljovida i atlasa. Stare karte Hrvatske. Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu https://digitalna.nsk.hr/kartografska/?pr=i&id=10346 (posjet 28. 3. 2025.).

Dalmatia Istria Bosnia Servia Croatia e parte di Schiavonia / descritte da Giacomo Cantelli da Vignola. 1684. Roma: Giacomo de Rossi. 000306304, S-JZ-XVII-38. Zbirka zemljovida i atlasa. Stare karte Hrvatske. Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu https://digitalna.nsk.hr/zbirka-zemljovida-nsk/?pr=i&id=11217 (posjet 7. 4. 2025.).

Das Koenigreich Bosnien und die Herzegovina (Rama): samt den angraenzenden Provinzen von Croatien, Sclavonien ... / nach den Khevenhüller ... [et al.]; geographisch augetragen und berichtigt Maximilian Schimek ; sculp. Müller F; F. A. Schraembl. 1788. Wien: F. A. Schraembl. 000762586, S-JZ-XVIII-26. Zbirka zemljovida i atlasa. Stare karte Hrvatske. Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu https://digitalna.nsk.hr/zbirka-zemljovida-nsk/?pr=i&id=11310 (posjet 17. 4. 2025.).

General Karte Woraus ersichtlich wie die Koenig. Privilegirte Ungar. Schiffartsgesellschaft mittelst 4 Kanaelen und Schifbarmachung der dazwischen ligenden Flüsse die Ausfuhr aus dem Koenigreiche Ungarn zum Adriatischen Meere erleichteren und befoerderen will / Fr. [Franz] Xaver Müller scul. 1790. [Wien]: [s. n.]. 000976475, S-JZ-XVIII-150. Zbirka zemljovida i atlasa. Stare karte Hrvatske. Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu https://digitalna.nsk.hr/zbirka-zemljovida-nsk/?pr=i&id=22011 (posjet 13. 4. 2025.).

Hungariae descriptio. *Wolfgango Lazio auct*. 1573. Antwerpen: A. Ortelius. 000760422, S-JZ-XVI-10. Zbirka zemljovida i atlasa. Stare karte Hrvatske. Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu https://digitalna.nsk.hr/?pr=i&id=10355 (posjet 28. 3. 2025.).

Ilirici seu Sclavoniae continentis Croatiam, Carniam, Istriam, Bosniam, eisquae conterminas provincias, recens ac emedatus typus / auctore Augustino Hirsvogelio. 1578. [Antwerpen: Cornelius de Jode]. 000707277, S-JZ-XVI-34. Zbirka zemljovida i atlasa. Stare karte Hrvatske. Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu https://digitalna.nsk.hr/zbirka-zemljovida-nsk/?pr=i&id=10337 (posjet 29. 3. 2025.).

Illyricum. Ioan Sambucus, Abraham Ortelio auct. 1572. Viennae: I. Sambucus. 000680142, ZN-Z-XVI-SAM-1572c. Zbirka Novak. Zbirka zemljovida i atlasa. Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu https://digitalna.nsk.hr/?pr=i&id=10211 (posjet 29. 3. 2025.).

Illyricum Hodiernum, quod scriptores communiter Sclavoniam... / Ioannes Blaeu. 1669. [Amsterdam: s. n.]. 000571253, S-JZ-XVII-46. Zbirka zemljovida i atlasa. Stare karte Hrvatske. Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu https://digitalna.nsk.hr/zbirka-zemljovida-nsk/?pr=i&id=11235 (posjet 3. 4. 2025.).

Li ducati di Stiria, Carintia è Carniola: et altri stati ereditary che compongono parte del circolo d'Austria / descritti da Giacomo Cantelli da Vignola; Franc. Donia Messanensis sculp. 1686. In Roma: in luce da Gio. Giacomo de Rossi. 001016195, S-JZ-XVII-69. Zbirka zemljovida i atlasa. Stare karte Hrvatske. Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu https://digitalna.nsk.hr/zbirka-zemljovida-nsk/?pr=i&id=572312 (posjet 6. 4. 2025.).

Mappa Comitatus Zagrabiensis / delineata per Josephum Szeman Hungarum Cassoviensem; lith. H. Schoenebeck. 1825. Gratz: ged. bei J. F. Kaiser. 000562551, S-JZ-XIX-3. Zbirka zemljovida i atlasa. Stare karte Hrvatske. Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu https://digitalna.nsk.hr/zbirka-zemljovida-nsk/?pr=i&id=11473 (posjet 18. 4. 2025.).

Nouvelle carte du Royaume de Dalmacie divise en ses comtes: etc la Morlaquie, la Bosnie, et la Servie, partie de la Hongrie, Croatie, Albanie... / par G. de L'Issle, Coronelli, G. I. Rossi, I. Nolin. [1740.] Amsterdam: R. & I. Ottens. 000608188, S-JZ-XVIII-90. Zbirka zemljovida i atlasa. Stare karte Hrvatske. Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu https://digitalna.nsk.hr/?pr=i&id=11381 (posjet 24. 4. 2025.).

Parte della Schiavonia, overo Slavonia: aggiuntavi la Contea di Cillea e Windisch Mark abitate da popoli Slavini a Slavi / descritta da Giacomo Cantelli da Vignola. 1690. Roma: Giac. Rossi. 000560720, S-JZ-XVII-12. Zbirka zemljovida i atlasa. Stare karte Hrvatske. Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu https://digitalna.nsk.hr/zbirka-zemljovida-nsk/?pr=i&id=11143 (posjet 5. 4. 2025.).

Partie du Royaume de Hongrie vers le Midy et l'Occident / par le P. Coronelli etc. 1690. Paris: chez I.B. Nolin. 000744856, S-JZ-XVII-61. Zbirka zemljovida i atlasa. Stare karte Hrvatske. Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu https://digitalna.nsk.hr/zbirka-zemljovida-nsk/?pr=i&id=11274 (posjet 3. 4. 2025.).

Partie meridionalle du R.me de Hongrie: tiree de divers autheurs / par le S. Sanson d'Abb. 1664. A Paris: Pierre Mariette. 000628995, S-U-XVII-8. Zbirka zemljovida i atlasa. Stare karte Hrvatske. Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu https://digitalna.nsk.hr/zbirka-zemljovida-nsk/?pr=i&id=22152 (posjet 3. 4. 2025.).

Regni Sclavoniae et Croatiae descriptio. 1937. U *Zemljovid Hrvatske*, prir. Miroslav Vanino. Sarajevo: Izd. Uredništvo zbornika. [Faksimilni pretisak izvornika: Nova hactenus editarum ... regni Sclavoniae et Croatiae ... descriptio, per Stephanum Glavach. 1673.]. 000760934, F S-JZ-XVII-10. Zbirka zemljovida i atlasa. Stare karte Hrvatske. Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu https://digitalna.nsk.hr/?pr=i&id=11769 (posjet 5. 4. 2025.).

Schlavoniae, Croatiae, Carniae, Istriae Bosniae finitimarumque regionum nova descriptio / auctore Augustino Hirsvogelio. 1573. Antwerpen: A. Ortelius. 000474585, S-JZ-XVI-7. Zbirka zemljovida i atlasa. Stare karte Hrvatske. Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu https://digitalna.nsk.hr/zbirka-zemljovida-nsk/?pr=i&id=10361 (posjet 28. 3. 2025.).

Sclauonia oder Windisch Marck, Bossen, Crabaten / [Sebastian Münster]. 1580. [S. l.: s. n.]. 000639440, S-JZ-XVI-33. Zbirka zemljovida i atlasa. Stare karte Hrvatske. Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu https://digitalna.nsk.hr/zbirka-zemljovida-nsk/?pr=i&id=10338 (posjet 28. 3. 2025.).

Sclavonia Croatia, Bosnia & Dalmatiae pars maior / [Matthias Quad]. 1592. [Köln]: Johan Bussemacher. 000558540, S-JZ-XVI-30. Zbirka zemljovida i atlasa. Stare karte Hrvatske. Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu https://digitalna.nsk.hr/zbirka-zemljovida-nsk/?pr=i&id=10341 (posjet 30. 3. 2025.).

Sclavonia, Croatia, Bosnia cum Dalmatiae parte / [Gerard Mercator; Jodocus Hondius]. 1620. [Amsterdam: Ioannis Ianssonii]. 000560934, S-JZ-XVII-29. Zbirka zemljovida i atlasa. Stare karte Hrvatske. Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu https://digitalna.nsk.hr/zbirka-zemljovida-nsk/?pr=i&id=11200 (posjet 4. 4. 2025.).

Sclavonia, Croatia, Bosnia cum Dalmatiae parte, auct. Ger. [Gerardus] Mercatore. 1630. [Amsterdam: Guilj. Blaeu.]. 000560418, S-JZ-XVII-3. Zbirka zemljovida i atlasa. Stare karte Hrvatske. Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu https://digitalna.nsk.hr/zbirka-zemljovida-nsk/?pr=i&id=11131 (posjet 15. 4. 2025.).

SEMAN, Josip. 1822. *Mappa Dioecesis Zagrabiensis*. Pesth: s. n. 000203204, X-H-B-66. Zbirka zemljovida i atlasa. Karte i planovi 19. stoljeća. Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu https://digitalna.nsk.hr/?pr=i&id=17236 (posjet 18. 4. 2025.).

Tabula Ducatus Carnioliae, Vindorum Marchiae et Histriae / ex mente illustr. mi quondam L. B. Valvasorii; a exhibita Io. Bapt. Homanno. [1762]. Norimbergae: Io. Homanno. 000563865, S-JZ-XVIII-40. Zbirka zemljovida i atlasa. Stare karte Hrvatske. Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu https://digitalna.nsk.hr/?pr=i&id=11325 (posjet 20. 4. 2025.).

Atlasi

Národní knihovna České republiky

MERCATOR, Gerardus. 1589. *Italiae, Sclavoniae, et Graeciae tabule geographice*. s. l.: s. n. 92004_NL_Manuscriptorium_CZ. National Library of the Czech Republic https://www.europeana.eu/en/item/92004/object_NKCR__19_A_000022_1T0BR1A (posjet 20. 4. 2025.).

Österreichische Nationalbibliothek

ANGIELINI, Natale. 1500–1599. *Croatia et Sclavonia*. S. l. AB 165 KAR MAG. Österreichische Nationalbibliothek https://data.onb.ac.at/rep/100100BE (posjet 5. 5. 2025.).

Università degli Studi di Napoli „L'Orientale"

BAUDRAND, Michael Antoine, Giacomo CANTELLI, Nicolas SANSON, Giovanni Giacomo DE ROSSI. 1748. *Geografico ouero Guida Geografica in tutte le parti del mondo conforme le tauole geografiche del Sansone, Baudrand e Cantelli*. Rim: s. n. https://orientales.unior.it/handle/20.500.14010/629?&locale=it (posjet 12. 5. 2025.).

Karte dostupne na internetu

Croatia (1865–1869) - Second military survey of the Habsburg Empire. Arcanum maps https://maps.arcanum.com/en/map/secondsurvey-croatia/ (posjet 5. 5. 2025.).

Habsburg Empire - Cadastral maps (XIX. century). Arcanum maps https://maps.arcanum.com/en/map/cadastral/ (posjet 28. 5. 2025.).

Habsburg Empire (1869-1887) - Third Military Survey (1:25000). Arcanum maps https://maps.arcanum.com/en/map/thirdsurvey25000/ (posjet 5. 5. 2025.).

Provinz Kroatien (1783–1784) - First Military Survey. Arcanum maps https://maps.arcanum.com/en/map/firstsurvey-croatia/ (posjet 5. 5. 2025.).

Ostali izvori

Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001. *Državni zavod za statistiku* https://web.dzs.hr/Hrv/DBHomepages/Naselja%20i%20stanovnistvo%20Republike%20Hrvatske/Naselja%20i%20stanovnistvo%20Republike%20Hrvatske.htm (posjet 17. 5. 2025.).

Literatura

ALERIĆ, Danijel. 1999. Problem imena predjela Turopolja. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik* 25: 19–46.

Cantelli da Vignola, Giacomo. *Hrvatska enciklopedija*, *mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2025 https://www.enciklopedija.hr/clanak/cantelli-da-vignola-giacomo (posjet 14. 5. 2025.).

CVETNIĆ, Sanja. 2021. „Graditeljstvo, tradicijsko“. U *Turopoljski leksikon*: 198–204.

DUBRAVICA, Branko. 2021a. „Thurn-Taxis (Thurn und Taxis)“. U *Turopoljski leksikon*: 574–575.

DUBRAVICA, Branko. 2021b. „Općine, gradovi, kotarevi, županije (upravno-teritorijalni ustroj)“. U *Turopoljski leksikon*: 430–435.

FÜRST-BJELIŠ, Borna. 1998. Turopolje – položaj tradicionalne regije u sustavu geografske regionalizacije. *Acta Geographica Croatica*: 83–89.

FUERST-BJELIŠ, Borna, Mladen KLEMENČIĆ, Krešimir REGAN. 2021. „Turopolje“. U *Turopoljski leksikon*: 584–591.

FUERST-BJELIŠ, Borna. 2021. „Vukomerićke gorice“. U *Turopoljski leksikon*: 656.

GRGIĆ, Stipica, Mladen KLEMENČIĆ. 2021. „Lekenik“. U *Turopoljski leksikon*: 335–337.

Južno Hrvatsko primorje, Geografija SR Hrvatske. 1974. Zagreb: Školska knjiga.

KLEMENČIĆ, Mladen. 2021a. „Kravarsko“. U *Turopoljski leksikon*: 304–305.

KLEMENČIĆ, Mladen. 2021b. Turopolje uzduž i poprijeko. *Studia lexicographica* 15/29: 141-151.

KLEMENČIĆ, Mladen. 2021c. „Željeznica“. U *Turopoljski leksikon*: 680–682.

„Kravarsko“. 2024. U *Leksikon utvrda Hrvatske*, 303. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.

LASZOWSKI, Emilij. 1910. *Plemenita općina Turopolje. Sv. 1, Zemljopis, narodopis i povjesni prijegled*. Suradnici: Velimir Deželić i Milan Šenoa. Zagreb: Tisak Antuna Scholza.

LATINČIĆ, Dubravka, Krešimir REGAN. Turopoljske utvrde. *Studia lexicographica* 15/29: 7–49.

MARKOVIĆ, Mirko. 1993. *Descriptio Croatiae: hrvatske zemlje na geografskim kartama od najstarijih vremena do pojave prvih topografskih karata*. Zagreb: Naprijed.

MELEM HAJDAROVIĆ, Mihela. 2023. Glavačeva karta Hrvatske iz 1673. – njezini toponimi, geografski sadržaj i historijskogeografski kontekst. *Studia lexicographica* 17/32: 47–78.

MIROŠEVIĆ, Lena. 2014. Dalmacija kao Historijsko-geografska i vernakularna regija. U *Dalmacija u prostoru i vremenu: Što Dalmacija jest, a što nije?*, ur. Lena Mirošević i Vera Graovac Matassi, 7–10. Zadar: Sveučilište u Zadru.

MUDRINJAK, Damir. 2021. „Župe, dekanati, arhiđakonati, biskupije (crkvenoteritorijalni ustroj)". U *Turopoljski leksikon*: 685–686.

ORešIĆ, Danijel. 2021. „Odra". U *Turopoljski leksikon*: 419–420.

REGAN, Krešimir. 2021. „Pokupsko vlastelinstvo". U *Turopoljski leksikon*: 474–475.

RICHTER-NOVOSEL, Željka. 2021. „Kartografija". U *Turopoljski leksikon*: 276–278.

SLUKAN, Mirela. 1998. Kartografska zbirka Hrvatskog državnog arhiva i njena vrijednost kao izvora za istraživanja. *Arhivski vjesnik* 41: 121–161.

SLUKAN ALTIĆ, Mirela. 2003. *Povijesna kartografija: kartografski izvori u povijesnim znanostima*. Samobor: Meridijani.

Turopolje. *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2025 https://www.enciklopedija.hr/clanak/turopolje (posjet 21. 6. 2025.).

Turopoljski leksikon. 2021. Ur. Mladen Klemenčić, Katja Matković Mikulčić. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.

Turopoljski leksikon. 2021. „Vrhovlje": 655.

Internetske stranice

Digitalna kartografska građa. Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu https://digitalna.nsk.hr/kartografska/ (posjet 31. 3. 2025.).

Present-day Turopolje on Early Modern Maps

Old maps can be interesting sources and testimonies of the past of individual countries, regions and places. Turopolje is one of the many Croatian historical micro-regions, and it is a representative example of this historical development. Early modern maps, which primarily depict fortresses and castles, contrast with later maps such as Habsburg cartographic surveys, which show a range of different data, such as old roads, river courses, places that have since disap-

peared or have become part of larger urban settlements. Turopolje sites and the historical region itself have been present on maps since the second half of the 16th century. Through maps by Dutch, German, Italian and Habsburg, and selected Croatian cartographers, a range of information is available about the past of Turopolje. Drawing on the cartographic collection of the National and University Library and the cartographic collection of the Croatian State Archives, the author provides an overview and interprets representations of Turopolje in cartographic sources.

Key words: Turopolje, Cartography, Josephinian Land Survey, Second Military Survey, Third Military Survey, Early modern period

Ključne riječi: Turopolje, kartografija, jozefinska izmjera, franciskanska izmjera, francj-ozefinska izmjera, novi vijek

Josip Marijan
josip.marijan03@gmail.com

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI
57
Broj 1

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

FF press

ZAGREB 2025.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 57, broj 1

Izdavač / Publisher
Zavod za hrvatsku povijest
Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet, Odsjek za povijest
FF press

Za izdavača / For Publisher
Domagoj Tončinić

Glavni urednik / Editor-in-Chief
Filip Šimetin Šegvić

Izvršni urednik / Managing editor
Zvjezdana Sikirić Assouline

Zamjenik glavnog urednika / Assistant Editor-in-Chief
Luka Špoljarić

Uredništvo / Editorial Board
Inga Vilogorac Brčić (stara povijest/ancient history), Trpimir Vedriš (srednji vijek/medieval history), Hrvoje Petrić (rani novi vijek/early modern history), Martin Previšić (suvremena povijest/contemporary history), Tvrtko Jakovina (globalna povijest/global history), Silvija Pisk (zavičajna povijest/local history), Tomislav Galović (pomoćne povijesne znanosti/auxiliary sciences of history)

Izvršni urednik za međunarodnu komunikaciju / Executive editor for international communication
Nada Zečević

Urednik recenzija / Review Editor
Kornelija Jurin Starčević

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Council
Denis Jevgenjevič Alimov (Sankt Peterburg), Csaba Békés (Budapest), Jakub Beneš (London), Rajko Bratož (Ljubljana), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki (Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Vladan Gavrilović (Novi Sad), Hannes Grandits (Berlin), Kateřina Horníčková (České Budějovice / Olomouc), Catherine Horel (Pariz), Angela Ilić (München), Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo), Irina Lyubomirova Ognyanova-Krivoshieva (Sofija), Axel E. W. Müller (Leeds), Beata Możejko (Gdanjsk), Géza Pálffy (Budapest), Zlatko Pleše (Chapel Hill), Ioan-Aurel Pop (Cluj), Alexios G. C. Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd), Zrinka Stahuljak (Los Angeles), Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana), Andrea Vanina Neyra (Buenos Aires), Radina Vučetić (Beograd), Christina Lutter (Beč) i Andrej Hozjan (Maribor)

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant
Dejan Zadro

Adresa uredništva/Editorial Board address
Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120191

Časopis izlazi jedanput godišnje / The Journal is published once a year
Časopis je u digitalnom obliku dostupan na / The Journal in digital form is accessible at: Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“ http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp

Financijska potpora za tisak časopisa / The journal is published with the financial support by:
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama / The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO, SCOPUS, ERIH PLUS, Emerging Sources Citation Index - Web of Science

Naslovna stranica / Title page by
Marko Maraković

Grafičko oblikovanje i računalni slog / Graphic design and layout
Marko Maraković

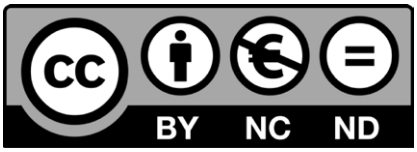
Lektura / Language editors
Katarina Starčević (hrvatski / Croatian)
Tomislav Brandolica (engleski / English)

Korektura / Copy editing
Marta Janković

Ilustracija na naslovnici
Muza Klio (Alexander S. Murray, *Manual of Mythology*, London 1898)

Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“ http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp

The Journal is accessible in digital form at the Hrcak - Portal of scientific journals of Croatia http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp

Djelo je objavljeno pod uvjetima Creative Commons Autorstvo-Nekomercijalno-Bez prerada 4.0 Međunarodne javne licence (CC-BY-NC-ND) koja dopušta korištenje, dijeljenje i umnažanje djela, ali samo u nekomercijalne svrhe i uz uvjet da se ispravno citira djelo i autora, te uputi na izvor. Dijeljenje djela u prerađenom ili izmijenjenom obliku nije dopušteno.